

DECRETI PARS DECIMA.

Hec pars continet¹ de homicidiis spontaneis, et non spontaneis. De parricidiis et fraticidiis². Et³ de occisione legitimarum uxorum, et seniorum⁴, et clericorum. Et quod non omnis hominem occidens homicida sit; et⁵ eorum penitentia⁶

¹ Hec - cont. CRPS; Hec pars decima cont. H; Hec decima pars cont. LM; *om. Fr*

² et fratr. CPBSFr; *om. M*

³ Et CPBM; *om. S*

⁴ seniorum CPBSFr; servorum M

⁵ de *add. PFr, om. CRVBSM*

⁶ M *adds capitulatio 1-188*

1a

Omnes leges¹, tam ecclesiastice quam seculares, effusionem humani sanguinis prohibent².

IP 8.4

¹ leges CPSM; *om. B*

² -ent CPBS; -eant M. CRPBS *as here, for M see below.*

1b

¹*Augustinus in epistola ad Publicolam*

De occidendis hominibus, ne ab eis quisque occidatur, non mihi placet consilium, nisi forte sit miles, aut publica functione teneatur, ut non pro se hoc faciat, sed pro aliis, vel pro civitate, ubi etiam ipse est, accepta legitima potestate, si eius congruit persone. Qui vero repelluntur aliquo terrore ne male faciant, etiam ipsis aliquid fortasse prestatur. Hinc autem dictum est, non resistamus malo, ne nos vindicta delectet, que alieno malo animum pascit, non ut correctionem hominum negligamus; unde nec reus est mortis aliene, qui cum sue possessioni et murorum² circumduxerit, aliquis ex ipsorum usu percussus intereat. Neque enim reus est Christianus, si bos eius aliquem feriendo, vel equus calcem iaciendo aliquem occidat. Aut ideo non debent Christiani boves habere cornua, aut equus³ ungulas, aut dentes canes? Aut vero quomodo⁴ Paulus apostolus satis egit ut in tribuni notitiam perferretur insidias sibi a quibusdam perditis preparari, et ob hoc deductores accepit armatos, si in illa arma scelerati homines incidissent, Paulus in effusione sanguinis eorum suum crimen agnosceret? Absit ut ea que propter bonum ac licitum facimus, aut habemus, si quid per hec preter nostram voluntatem cuiquam mali acciderit, nobis imputetur. Alioquin nec ferramenta domestica et agrestia sunt habenda, ne quis eis vel se vel alterum interimat.

(epist. 154) Ctp 3.20.1; IP 8.1 (23, q. 5, c. De occidendis hominibus.)

¹ Quod omnes - sang. prohib. (*c 1*) *as rubric to c 1A M*

² possessioni et murorum CRPB; possessioni murum R²; possessionis et in vestrorum S; possessionis muros M

³ equus CPBM; eius S

⁴ quomodo CR; quo' PVS; quando B; quoniam M. H *lacks all from De occidendis hominibus to here.*

2

¹*Augustinus in epistola ad Marcellinum*

Soleo audire in potestate esse iudicis mollire sententiam, et mitius vindicare quam leges.
(*episto. 158*)

¹ De potestate iudicis *as rubric M*

3

Item¹ in eadem epistola

Scio in causa clericorum Anaunensium, qui occisi a gentilibus nunc martires honorantur, imperatorem rogatum facile concessisse, ne illi qui eos occiderant et capti iam tenebantur, pena simili punirentur.
(*Paulo post*)

¹ de eadem re *add. M*

4*¹²*Augustinus de civitate Dei, lib. I³*

Si non licet privata potestate alicui hominem occidere vel nocentem, cuius occidendi licentiam lex nulla concedit, profecto etiam qui seipsum occidit, homicida est. Et tanto fit nocentior cum se occiderit, quanto innocentior in eo⁴ causa fuit, qua se occidendum putavit. Nam si Iude factum merito detestamur, eumque veritas iudicat, cum se laqueo suspendit, scelerate illius traditionis auxisse potius quam expiasse commissum, quoniam de Dei misericordia desperando⁵ exitiabiliter penitens, nullum sibi salubris penitentie locum reliquit, quanto magis a sua cede⁶ se abstinere debet, qui tali supplicio quid in se puniat non habet? Iudas enim cum se occidit, sceleratum hominem occidit et tamen non solum Christi, verum etiam sue mortis reus finivit hanc vitam, quia, licet propter suum scelus, alio suo scelere occisus est. ⁷Cur autem homo qui nihil mali fecit, sibi male faciat, et seipsum interficiendo hominem interficiat innocentem, ne alium patiaturo nocentem, atque in se perpetret peccatum proprium, ne in eo perpetretur alienum?

Item⁸. In sanctis⁹ canonicisque libris nusquam nobis divinitus preceptum permissumve reperiri potest, ut vel ipsius adipiscende immortalitatis, vel ipsius cavendi

¹ H begins at In sanctis canonicisque, ends at crimine innectitur, and has a substantial insertion in mid-canon.

² Quod qui seipsum occidit, homicida est *as rubric M*

³ cap. 17 *add. M*

⁴ eo CPBSM; ea *Fr*

⁵ *corr. fr.* -antes S

⁶ cede CPBSM; nece A; [nece] *add. Fr*

⁷ (ibidem c. 18) *add. Fr*

⁸ (ibidem cap. 20) *add. M²*

⁹ sanctis CPBSM; suis V

carendive mali causa nobismetipsis necem inferamus. Nam et prohibitos nos esse intelligendum est, ubi lex ait, Non occides, presertim quia non addidit proximum tuum, sicut falsum testimonium cum vetaret, Falsum, inquit, testimonium non dices adversus proximum tuum. Ne ideo tamen, si adversus seipsum quisquam falsum testimonium dixerit, ob¹⁰ hoc crimine se putaverit alienum, quoniam regulam diligendi proximum a semetipso accepit¹¹, quandoquidem scriptum est, Diliges proximum tuum tanquam teipsum. Porro si falsi testimonii non minus reus est, qui de ipso falsum fatetur, quam si adversus proximum hoc faceret, cum in eo precepto¹² quo falsum testimonium prohibetur, adversus proximum prohibeatur, possitque non recte intelligentibus videri non esse prohibitum, ut adversus seipsum quisque falsus testis assistat, quanto magis intelligendum est non licere homini seipsum occidere, cum in eo quod scriptum est, Non occides, nihil deinde addito, nec ipse¹³ utique cui precipitur, intelligatur exceptus? Item¹⁴. Scriptum est, Non occides, nec alterum, nec¹⁵ te. Neque enim qui se occidit, aliud quam hominem occidit.¹⁶ Quasdam vero exceptiones eadem ipsa divina fecit auctoritas. Sed his exceptis quos Deus occidi iubet, sive data lege¹⁷ ad personam pro tempore expressa iussione. Non autem ipse occidit qui ministerium debet iubenti, sicut adminiculum gladius¹⁸ utenti, et ideo nequaquam contra hoc preceptum fecerunt, quo dictum est, Non occides, qui Deo auctore bella gesserunt, aut personas¹⁹ gerentes publice potestatis secundum leges eius, hoc est iustissime rationis imperio²⁰, sceleratos morte punierunt. Et Abraham non solum non est culpatus crudelitatis crimine, verum etiam laudatus est²¹ nomine pietatis, quod voluit filium nequaquam scelerate, sed obedienter occidere. Et merito queritur utrum pro iussu Dei sit habendum, quod Iepte filiam que patri occurrit²² occidit, cum se advovisset²³ immolaturum Deo, quod ei redeunti de prelio victori primitus occurrisset. Nec Samson aliter excusatur, quod seipsum cum hostibus ruina domus oppressit, nisi quia spiritus latenter hoc iusserat, qui per illum miracula faciebat²⁴. His ergo exceptis, quos²⁵ vel lex iusta generaliter, vel ipse iustitie fons Deus occidi iubet, quisquis hominem vel seipsum, vel quemlibet occiderit, homicidii crimine innectitur.

¹⁰ ab *Fr*

¹¹ [dilector] *add. Fr*

¹² *corr. fr.* testimonio S

¹³ [nullus] *add. Fr*

¹⁴ (ibidem ad calcem) *add. M*²

¹⁵ [ergo] *add. Fr.* Item. Scriptum est - nec] *Aug. in libro i de civitate Dei.* Cum legimus, Non occides, si propterea non accipimus hoc dictum esse de fructetis, quia nullus eis sensus est, nec de irrationabilibus animantibus, quia nulla nobis ratione sociantur que non eis datum est nobis habere communionem, unde iustissima ordinatione creatoris et vita et mors eorum nostris usibus subditur, restat ut de homine intelligatur quod dictum est, Non occides. Nec H

¹⁶ (Ibidem, ca. 21) *add. M*²

¹⁷ sive *add. M, om. CPBS*

¹⁸ est *add. Fr, om. CPBSM*

¹⁹ -onas CPBS; -onam M

²⁰ -erio CPBSM; -erium *Fr*

²¹ laud. est CPBM; est laud. S

²² *in mg. S*

²³ [id vovisset] *add. M*²

²⁴ (cap. 22) *add. Fr*

²⁵ quos CBSM; quod PV

Item²⁶. Hoc dicimus, hoc asserimus, hoc modis omnibus approbamus, neminem spontaneam mortem sibi inferre debere, velut fugiendo molestias temporales, ne incidat in perpetuas; neminem propter aliena peccata, ne hoc ipso incipiat habere gravissimum proprium; neminem propter sua peccata preterita, propter que magis in²⁷ hac vita opus est, ut possint penitendo sanari; neminem velut desiderio melioris vite que post mortem separatur²⁸, quia reos sue mortis melior post mortem vita non²⁹ suscipit.
Ctp 3.20.2; IP 8.2 (23, q. 5, c. Si non licet.)

²⁶ (ibidem cap. 26) *add.* M²

²⁷ in CPBS; *om.* M

²⁸ separatur CP(*after corr.*)BS; speratur VFr; sperant M

²⁹ non PVM; *om.* CBS

4A* (H)

Idem in libro de civitate Dei XIII cap. vii

Cum sit mors peccati retributio, aliquando – fructus uberior nasceretur.

5*

¹*Capitul. lib. VI², cap. 70*

De eo qui semetipsum occidit, aut laqueo se suspendit, consideratum est ut, si quis compatiens velit eleemosinam dare, tribuat, et orationes in psalmodiis faciat, oblationibus tamen et missis careat.

BenL 2.70(E)]

¹ Ut missa et oblationibus careat, qui seipsum occidit *as rubric* M

² VI CPSAM; V B; VII Fr

6*

¹*Antissiodorensis concilium, cap. 17*

Quicumque se propria voluntate aut in aquam iactaverit, aut collum ligaverit, aut de arbore precipitaverit, aut furiose percusserit, aut qualibet occasione sponte sua se morti tradiderit, istorum oblata non recipiantur.

¹ De eodem *add. as rubric* M

7*

¹*Dialogus² Augustini contra Petilianum*

Tu dixisti, Laqueo traditor perii, laqueum talibus dereliquit. Hoc ad nos omnino non pertinet, neque enim veneramur nomine martirum eos qui sibi collum ligaverunt.
(lib. contra litteras Petil., c. 49). Ctp 3.20.3

¹ Quod Ecclesia nullum occidit *add. as rubric* M

² Aug. dialogus CPS; Dialogus Aug. BA; Ex dialogis Aug. M

8*¹*Capitularium lib. V, cap. 90*²

Presbyteri interfecti episcopo ad cuius parociam pertinent, solvantur.

BenL 1.186a(B); cf below, 10.140] Ctp 3.20.4; IP 8.6

¹ Quod presbyteri interfecti episcopo solvi debeant *add. as rubric* M

² 90 CPSM; 10 B; 186 A

9*¹*Item, cap. 261*²

Qui subdiaconum occiderit, trecentos solidos componat; qui diaconum, quadringentos; qui presbyterum, 600; qui episcopum, 900; qui monachum, 400³.

BenL 1.261(E)] Ctp 3.20.5; IP 8.7 (17, q. 4, c. Subdiaconum.)

¹ De compositione subdiaconi, diaconi, presbyteri, episcopi, vel monachi *add. as rubric* M

² 261 CVBSHAM; 265 P

³ qui presb. - 400 in mg. S. For 400 RH (and Leiden) have cccclvi – the lvi possibly from the inscr. to cap. 10, the whole of which H omits.

10*¹*Lib. VI, cap. 90*

Qui occiderit monachum aut clericum², arma relinquat, et ideo³ in monasterio serviat cunctis diebus vite sue, nunquam⁴ ad seculum reversurus, et septem⁵ annos publicam⁶ penitentiam gerat.

BenL 2.90(B)] Ctp 3.20.6; IP 8.8 (17, q. 4, c. Qui occiderit.)

¹ De poenitentia eius qui clericum aut monachum occiderit. *add. as rubric* M

² mon. aut cler. CBSM; cler. aut mon. PV

³ ideo CPBSM; Deo *Fr*

⁴ nunquam CRM; non quod PVBS

⁵ vii RPBSM; vi C

⁶ pub. CPBM; *om.* S

11*¹*Haimo super epistolam ad Romanos*

Sunt quedam enormia flagitia, que potius per mundi iudices quam per antistites et rectores ecclesiarum iudicantur. Sicut est, cum quis interficiat² pontificem apostolicum, episcopum, presbyterum, sive diaconum, huiusmodi reos reges et principes mundi damnant. Ergo non sine causa portat gladium, qui talia scelera diiudicat³. Sunt etiam maxime constituti propter homicidas, raptores, ut⁴ illos damnent, et alios suo timore compescere faciant.

¹ Quod ad hoc iudex gladium portat, ut sceleratos damnet. *add. as rubric* M

² -iat CRM; -it PVBS

³ [iudicat, orig.] *add. Fr*

⁴ *corr. fr.* et P

(in cap. 12)] IP 8.5 (23, q. 5, c. Sunt quedam.)

12*

¹*Gelasius Philippo et* ²*Cassiodoro*

Celestini causa talis est, quam vos quoque non arbitror ignorare. Siquidem hic conscius convictus in cede parentis et episcopi, quemadmodum gestorum tenore monstratur, cunctorum iudicio nullatenus estimatus est officio dignus altaris, eique pro tam detestando facinore unius anni interdicta communio est, quatenus penitudine competenti tanti facinoris curaret abruptum. Quod etiam si a nobis minime iuberetur, ipse magis cogitans divini corporis sacramentum, debuit ad hoc mente purgatori remeare. Quod tempus tamen aut expletum, aut prope iam putamus exactum, post quod ei communionis facultatem patere non dubium est; ut et sententia sinodalis possit abrumpi, et, ut illi magis prosit, valeat maiore satisfactione mundari.

CB Gel. 33

¹ De quodam qui de caede episcopi sui convictus est fuisse conscius *add. as rubric M*

² et CPBSM; *om. A*

13*

¹*Gelasius Iohanni episcopo*

Nos ausus impii commovere Aselli, qui archidiaconatus fungebatur officio. Nam cum, tam duro casu lethaliter sauciato pontifice, pre ceteris ecclesiam custodire debuerit, ac ne quid de episcopali domo subduceretur, et eum ipsum in tumultu presenti permisit occidi, cum et ad fatendum servari debuisset, utrum hec sua voluntate peregerit, an cuiusquam precipitatus impulsu, et prius ab eo, quia idem creditarius presulis fuisse dicitur interempti, ecclesiastica requiri substantia. Quis autem non evidenter intelligat propter hoc precipue dictum citius fuisse sublatum, quatenus nec complices proderet, et ignorata facultas ecclesie facilius direptionibus subiaceret? Nam et libellaris incisus episcopi perhibetur inventus, et vir bonus Asellus ac suo gradu dignus (quod nunquam ante tentatum est) prius in se decretum, adactis ecclesie ministris, compulit celebrari, quam de excessu secundum tramitem vetustatis, ad sedis apostolice notitiam relatio mitteretur. Quam sit autem intolerabile malum, quis Christianus addubitet? ut cum soleat etiam communi sorte defuncto pontifice transitus eius ante omnia nuntiari, competens deputari visitatio, atque ita de subrogando sacerdote tractari, hic unus extiterit, qui interfecto religionis antistite, de suo mox honore cogitaverit, quam studuerit deferre quod gestum est. Ubi tametsi latet extrinsecus quid agatur, tamen affectate potestatis abruptum, conscientiam suspicione non exuit, defuncti locum taliter ambientis. Interim ne quis hoc unquam audeat usurpare quod ante istum nullus est ausus, ab officio quod gerebat nostra sit auctoritate submotus, donec quid in perpetuum de tali ordinari censeamus plenius retractetur. Si qua sane iuris ecclesiastici sustulisse convincitur, modis omnibus reformare cogatur.

CB Gel. 47a

¹ De simili causa. *add. as rubric M*

14*

¹*Alexander II Amalgerio Civitanensi*² *episcopo*

Fratri huic quem³ perpetrati homicidii reatu ad iudicium canonice penitentiae suscipiendum, ad apostolicam sedem misisti, noveris nos huius ordinis penitentiam misericordie respectu iniunxisse. Nam quia presbiter presbiterum occidit, quadrupliciter, 28 videlicet annis, eum penitere oportet; quatuordecim annos sibi misericorditer indiximus, irrecuperabiliter deicientes eum a presbiteratu, et omni administratione altaris. Quos quidem quatuordecim annos hoc ordine observabit, tribus prioribus annis extra ecclesiam, nisi ad extrema mortis absque communione, et mense participatione et pace sit. Sed a cena Domini solummodo reconcilietur, usque ad octavas Pentecostes. Hac presenti quadragesima quotidie ieiunet in pane et aqua diebus tribus hebdomade, usque in Pascha. Ab octavis Pentecostes usque in festum sancti Michaelis duobus; deinde, tres. Post tres annos reddita sibi communione ecclesie et mense, inter idiotas sit usque ad expletos septem annos, eodem modo totum penitentiae tempus servans. Et quia convenit eum esse sub regimine abbatis, mandamus tibi ut mittas eum in aliquo monasterio, ut ibi condigne penitens salvetur, et si tibi vel abbati videtur sibi remittere, si hunc condigne observasse penitentiam videris, post tres annos liceat.

CB Alex. II 31

¹ De poenitentia presbyteri qui presbyterum occidit *add. as rubric M*

² -anensi CRPBSM; -atensi H

³ pro *add. C¹P¹, om. CRPVBSHM*

15*

¹*Alexander II² Rainaldo Cumano episcopo*

Super causas Guillandi³ presbyteri tui, de morte episcopi sui predecessoris tui infamati, in medium consulimus. Itaque circum omnium astantium fratrum unanimi assensu tue dilectioni rescribimus prefatum Gislandum presbiterum⁴ ante te presentandum; ubi si certi accusatores defuerint, tunc dictante iustitia, sine omni controversia, presbiter quecumque ob hoc iniuste amisit ac sacerdotium accipiat, et integra beneficia, purgationem tamen antea, duobus sibi sacerdotibus iunctis⁵, ubi accusator cessaverit, eundem ex se prebere tuo committimus arbitrio. Vulgarem denique ac nulla canonica sanctione fultam legem, ferventis scilicet sive frigide aque, ignitique ferri contactum, aut cuiuslibet popularis inventionis, quia fabricante hec sunt omnino ficta invidia, nec ipsum exhibere, nec aliquo modo te volumus postulare, imo apostolica auctoritate prohibemus firmissime.

CB Alex II 49] IP 5.7-8

¹ De purgatione presbyteri qui sine accusatoribus de morte episcopi sui fuerat infamatus *add. as rubric M*

² Alex. II CRPSM; Idem H

³ Guillandi CRPBSM; Gwillandi H; Gillandi A

⁴ Gislandum pr. CRPVBA; pr. Gisl. S; Gwilandum pr. H; Guilandum pr. M

⁵ sibi sac. iun. CPBM; iun. sibi sac. S

16**¹Alexander II clero Vulturensi*

Penitens presentium portitor ad nos veniens, retulit se instinctu diaboli quemdam presbiterum armatum super se irruentem, ictumque ferentem occidisse. Unde quia in canonibus habetur pro interfectione armati presbiteri simplicem penitentiam esse dandam, iniunximus penitentiam decem annorum, ita ut hinc usque ad Pascha ieiunet tribus diebus per septimanam in pane et aqua, et non utatur calciamentis neque lino. Ab octava Pentecostes usque ad festivitatem sancti Martini ieiunet duobus diebus per septimanam, et a festivitate sancti Martini usque ad Natalem Domini, aut faciat carcerem ieiunans quotidie in pane et aqua, aut eat exsul et ieiunet tribus diebus in pane et aqua. Ab octava Epiphaniae usque ad quadragesimam ieiunet duobus diebus. A quadragesima usque in Pascha ieiunet tribus diebus in pane et aqua, et hec faciat usque ad annos quinque. Ab ingressu autem ecclesie et communione septem annos abstineat.

CB Alex. II 59

¹ De poenitentia eius qui presbyterum in se armis irruentem interfecerit *add. as rubric M*

17**Excommunicatio Iohannis VIII pro¹ morte Romani²*

Qui de homicidio Romani religiosi clerici suspecti, a nobisque canonice sue excommunicationis intentione, mediante Iunio presentis octave indictionis, vocati venire contempserunt, et ob hoc per nostras litteras secundo et tertio advocati, extremum vero per Iohannem, Leonem, episcopos omnimoda communione privati, quia apostolatus iudicium hactenus subterfugisse, neque venisse neque misisse probantur, auctoritate sancti Spiritus anathematizatos esse decernimus, quousque futuris Kalendis Octobribus, future none indictionis, purificari canonice mereantur. Si autem neque tunc plenissimam nobis satisfactionem ostenderint, perpetuo anathemate teneantur innexi, ita ut quicumque amodo eis in cibo, potu, vel oratione communicaverint, pari cum eis anathematis sententia colligentur.

CB Ioh. VIII 55

¹ pro CPBSA; in eos qui de M

² clerici suspecti erant *add. M*

18**¹Gelasius Maiorico et Iohanni episcopis*

Ita nos quidem latinorum cedes geminata pontificum horrendi sceleris atrocitate confudit ut diu constitutio nostre deliberationis hesitaret, dum et ingerere quemquam parricidalibus exemplis dubitarem antistitem. Quapropter iam velut usum consuetudinemque sacrilegam declinantes, eatenus religioni duximus consulendum, ut parocie vices ab extrinsecus positis sacerdotibus gubernentur, qui² ibidem commanentes ferro didicerunt necare pastores, inauditoque facinore (quod etiam nullis provinciis

¹ De his qui duos episcopos suos occiderunt, ut amplius episcopo careant *add. as rubric M*

² qui CPBSA; quia [qui] M; [Vict.] *add. Fr*

nusquam prorsus acciderit, que bellorum continuis diversisque incursionibus affliguntur) hec reperta sit civitas, que presules ministrando sibi fidem Christianam, sine persecutore prosternat. Curandum est igitur ut illic funesta perniciēs cessatione propriorum sanetur antistitum, atque ita saltem furoris tanti materies subtrahatur, eoque modo vel illa dum in quos seuiat non habebit, ab huiusmodi temeritate desistat, vel aliis imitantibus dira contagia non prebeat. Egeat ergo episcopalibus subsidiis sibimet aliunde depensis, que sacram in suo gremio collocatam fuso crudeliter macularat sanguine dignitatem. Quia in utroque hac est ultione plectenda, sive scilicet instinctu domestico, seu furiis incitata, nefas hoc committit exterius.

CB Varia II 41; Ctp 3.20.7*

19*

¹*Nicolaus Iohanni archiepiscopo Ravennae*

De Oleoberti episcopi Gravellensis crudelissima nece multum apostolatus noster condoluit, et magno merore affectus est; sed rursus non minus prudentiam tuam miramur utrum verum sit quod illuc vestrum factura episcopum sine nostra licentia transmiserit, cum licitum non sit, sicut dicitis, missum. Certe etsi aliud non impediret, saltem vos tantum scelus paululum retardare debuerat, ne cito in tali et de tali populo episcopum constitueretis, ubi oves morbose Iudeorum in Dominum Salvatorem imitans flagitium, proprium ausi sunt truncare pastorem. Sustinete igitur paulisper, et causam quam nescitis, secundum beatum Iob, diligentissime investigate, ne forte (nisi digna examinatio prevenerit) manus super caput sanguine plenum posuisse (quod absit!) inveniamini. Cum autem, detectis reis atque punitis, qui dignus sit apparuerit, et cleri plebisque, et ducis nostri nostram habentis auctoritatem, qui utique unus e plebe eadem esse dignoscitur, concordia effecta fuerit, celebretur electio, sicque demum, sicut in sinodo deliberatum est atque constitutum, nobis hoc innotescite, et cum de electo nostro apostolatus nuntiatum fuerit, adiuvante Domino, sanctione premissa episcopus a vestra beatitudine consecratur.

¹ Ut si episcopus occisus fuerit alter non subrogetur, nisi reis detectis et punitis *add. as rubric M*

20*

¹*Nicolaus Tadoni² archiepiscopo Mediolano*

De presbiterorum flagellatoribus et occisoribus, predonibus scilicet, qui seculari brachio minime coercentur, iuxta preceptum Domini, placet fraterno amore conveniantur secundo ac tertio, quique si te non audierint, conveniente ecclesia eos eucaristia privare, atque si in sua obstinatione parvipendentes sacerdotalia monita forte permanserint, ab ecclesie compage sub anathematis interdictione resecare licentiam tribuimus. Quos etiam resipiscentes, tandem digna satisfactione premissa, in gremio sancte matris ecclesie revocari noveris posse.

Ctp 3.20.8

¹ De flagellatoribus et occisoribus episcoporum *add. as rubric M*

² Tab- S

21**¹Alexander II Aumoldo Constantiensi episcopo*

Intelleximus in litteris tuis quod earum lator sacerdos videlicet et abbas ira acerrime stimulatus servientem uno fustis ictu in dorso percusserit, et sic percussus (ut per coniecturam admittitur) sex tamen mensibus transactis obierit. Unde hunc quasi homicidii culpa notatum, et sui gradus horrens incurrisse periculum, et dignitatis perpendimus pertulisse naufragium. In qua re (salvo tui ordinis privilegio) quodammodo repentina severitas et statuere videtur preiudicium, et precipue discretionis excessisse modum, que nimirum clementiori nobis videtur moderamine temperanda. De qua videlicet habenda discretionem si tua fraternitas hesitat, Gregoriane auctoritatis testimonium² legat. Item. Fraternitati tue mandamus ut fratrem istum abbacie restituat, et si iam annus penitentie transactus habetur, sacerdotali sibi officio restituto, eum sacris altaribus ministrare permittat.

CB Alex. II 55]

¹ De abbate qui servum fuste uno ictu percussit, et post sex menses mortuus est *add. as rubric* M

² *in mg.* P

22**¹Ex² concilio Eliberitano³*

Si qua⁴ furore⁵ zeli accensa⁶, flagellis verberaverit ancillam suam ut infra tertium diem cum cruciatu animam effundat, eo quod incertum sit voluntate an casu occiderit; si voluntate, per septem annos; si casu, per quinque annorum tempora acta legitima penitentia, ad communionem placuit admitti. Quod si infra tertium diem fuerit infirmata, accipiat communionem.

cf below 10.148, BD 6.19] Ctp 2.30.1 (Dist. 50, c. Si qua femina.)

¹ De poenitentia eius quae ancillam flagellans occiderit *add. as rubric* M

² Ex CPBSM, *om.* A; I *add.* M

³ cap. 5 *add.* M; cap. *add.* A

⁴ femina *add.* A; domina *add.* M, *om.* CPVBS

⁵ fuerit *corr.* to forte S

⁶ *after corr.* S

23**¹Gregorius Andree episcopo Tarentino²*

Quoniam mulierem de matriculis contra ordinem sacerdotii cedi crudeliter fustibus deputasti, quam licet post octo menses exinde minime arbitremur fuisse defunctam, tamen quia ordinis tui habere noluisti respectum, propterea duobus te mensibus ab administratione missarum statuimus abstinere. Item³. Matriculam vero quam fecit fustibus castigari, quamvis exinde post octo menses obiisse non credimus, tamen

¹ De eo qui mulierem fustibus caedi praeceperat. *add. as rubric* M

² Tar- CPBSFr; Iar- M

³ (idem Iohanni episc. Calliopolitano, lib. 2 epist. 84, ep. 45) *add.* M²

quia eam contra propositi sui ordinem huiusmodi fecit affligi, duobus hunc mensibus a missarum solemnitate suspende.⁴

(lib. 2 registri epist. 83)

⁴ Item. Matriculam vero quam – suspende *om.* H

24*

¹Nicolaus Hosbaldo² corepiscopo³ Quadrantino⁴

Studeat sanctitas tua persuadere episcopo tuo sibi canonicum sociare numerum collegarum, id est, ex vicinis provinciis fratres et coepiscopos tuos, quibus tecum iunctis et decernentibus diligenter investigate, et omni annisu scrutari procure, quatenus invenire valeatis utrum percussione iam nominati presbyteri, an cervicis fractione idem diaconus (ut fertur) extinctus est. Et si quidem a sepefatto presbytero non ad mortem percussus est, sed ex equo cadens cervice fracta interiit, secundum arbitrium vestrum pro percussione incaute agentis presbytero penitentiam competentem indicite, et aliquanto tempore a missarum solemnibus suspendatur, denuo ad sacerdotale post hec rediturus officium. Quod si veraciter qualicumque percussione istius presbyteri ille mortuus est diaconus, nulla hunc ratione ministrare sacerdotis more decernimus, quoniam etsi voluntatem occidendi non habuit, furor tamen et indignatio ex quibus motio illa mortifera prodiit, in omnibus, sed precipue in Dei ministris multipliciter inhibentur, atque ubique damnantur. Verum si presbyter adeo vestro studio noxius forte claruerit, precipimus ut tale beneficium sibi ecclesie sue concedatur, quo et ipse et sui sufficienter possint habere sue sustentationis solatium.

Ctp 1.62.43

¹ De poena presbyteri qui diaconum percusserit *add. as rubric* M

² -aldo CRM; -albo PVBA; -algo S

³ corep. CPBSA; ep. M

⁴ Nic. – Quad.] Stephanus – Magantino (*cf c 27*) H

25*

¹Anciranum concilium, cap. 23²

De homicidiis non sponte commissis, prior quidem diffinitio post septennem penitentiam perfectionem consequi precepit, secunda vero quinquennii tempus explere. (*et conc. Tribur. cap. 52*)

¹ De septennali vel quinquennali poenitentia homicidarum *add. as rubric* M; Ex Ancyrano concil. M; Anciranum conc. PSA

² Anciranum - 23 (22 M) CPBSAM; Nicolaus – Mediolano (*cf c 29*) H.

26*

¹*Iohannes VIII Sigigodo*² *Narbonensi*³ *episcopo*

Presentium litterarum gerulus sedi apostolice presentatus se presbiterum esse querela et lamentabili voce perhibuit, et a sanctitati tue subiecte dioceseos episcopis ab officio presbiteratus suspensum, et aliis quibusdam episcopis usque ad speciale iudicium nostrum submissum, pro eo quod, inquit, facto tumultu quidam se apprehensum et a terra brachiis sublevatum in proprium fratrem forti iactaverit impetu, ut idem germanus suus tanti operis mole impulsus in terram ruerit, et prostratus atque oppressus vite flatum violenter amiserit. Denique illi reverendi antistites cum sibi, ut iste retulit, res in dubium veniret, utrum commisso sibi dudum carere, necne penitus debuisset officio, non ipsi hanc deliberare, sed nostro decerni et diffiniri iudicio voluerunt. Sed tunc hoc solemniter agerent, si primum ipsi plenario, et ex canonibus in causa presbiteri delegato iudicio quatuor deputatis, ex venerandis decretis et legibus personis presentibus, hanc ventilassent, et subtili examine discussissent, ut ita facta scripto relatione, si quid dubium sibi seu difficile ingessisse videretur, nostrum super hoc more prisco decretum exposcerent. At ubi nobis et persona relatoris incognita, et nullo episcoporum scripto commendatio approbata est, et rursus ubi nulla est accusatoris obiectio, nec accusati reatus confessio, nec fidelium comprobatio testium, nos nec illius solius narrationi creduli esse possumus, nec rursus in eum diffinitivam damnationis sententiam proferre valemus. Ergo saltem nunc fraternitas tua metropolitani iure potita ex episcopis sub se degentium, vel vicinorum sex, una cum episcopo cuius est iste parocie sibi socians, tantum negotium subtili ventilet discussionis ventilabro, et invento quod iustum est canonice decernat, et communi fratrum censura diffiniat.

CB Ioh. VIII 42]

¹ De examinanda causa cuiusdam presbyteri *add. as rubric* M

² -igodo CPSM; -ibodo B

³ archiNarbonensi A

27*

¹*Stephanus Ludberto episcopo Mogontino*²

Consuluisti³ etiam de infantibus, qui in uno lecto cum parentibus dormientes mortui reperiuntur, utrum ferro candente, an aqua fervente, seu alio quolibet examine parentes se purificare debeant eos non oppressisse. Monendi namque sunt et protestandi parentes, ne tam tenellos secum in uno collocent lecto, ne negligentia qualibet proveniente suffocentur vel opprimantur, unde ipsi homicidii rei inveniantur. Nam ferri candentis vel aque ferventis examinatione confessionem extorqueri a quolibet, sacri non censent canones, et quod sanctorum patrum documento sancitum non est, superstitiosa adinventionem non est presumendum. Spontanea enim confessione, vel testium approbatione publicata delicta, habito pre oculis Dei timore, commissa sunt regimini iudicare; occulta vero et incognita illius sunt iudicio relinquenda, qui solus novit corda filiorum hominum. Hi autem qui probantur vel confitentur talis reatus se noxios, tua eos

¹ Quod homicidae sint qui filios dormientes oppresserint *add. as rubric* M

² Stephanus – Mog.] Alexander – episcopo H (*cf capp. 24, 30*)

³ Consuluisti CPBSHLM; Constituisti A

castiget moderatio, quia si conceptum in utero qui per abortum deleverit, homicida est, quanto magis qui unius saltem diei puerulum peremerit homicidam se esse excusare nequibit?

CB Steph. V 24, Ctp 1.64.4] Ctp 3.20.9 (2, q. 5, Consuluisti.)

28*

¹*Nicolaus Carolo episcopo et eius suffraganeis*

De his qui non sponte homicidium commiserunt, in 22 capitulo Ancirani concilii, qualiter agere penitentiam debeant, diffinitum habetis. Item. Homicidas post unius anni spatium liceat ecclesiam intrare.

¹ De poenitentia eorum qui non sponte homicidium commiserint *add. as rubric M*

29*

¹*Nicolaus Tadoni² archiepiscopo Mediolano³*

Propterea⁴ de presbyteris qui non sponte homicidium perpetraverunt, et tamen homicidii noxam qua revera homicide sunt incurrunt, sancimus, ut subducti a sacerdotali ministerio penitentia iuxta sacros ordines macerentur, et post emensis temporibus penitentie indictae dignam satisfactionem prebentes, communionis gratiam consequantur. Intemeratis duntaxat in omnibus sacrosanctis canonibus ac apostolice sedis pontificum decretis, quibus conversis et penitentibus misericordiam largiri posse et ecclesie aditum non denegamus, imo hortamur salubriter atque iubemus.

¹ Ut presbyter homicida sacerdotali officio careat *add. as rubric M*

² Tab- S

³ Nic. – Mediol.] Idem Adelardo – ep. (*cf capp. 25, 31*) H

⁴ Propt. CPBSLM; Preterea A

30*

¹*Alexander II Wilfredo Constantie episcopo²*

Dicebant se latores presentium homicidio illi, pro quo penitentia illis iniuncta est, penitus non interfuisse, sed preliantibus solummodo casu supervenisse. Quod si ita est, quandoquidem nec in causa homicidii, nec in culpa fuerint, misericordia super eos moti exilium eis apostolica auctoritate remisimus.

CB Alex. II 7]

¹ De misericordia impendenda his qui homicidio supervenientes nec voluntate nec actione perpetraverint *add. as rubric M*

² Alex. – ep.] Nicholas papa – Rivoladro H (*cf capp. 27, 33*)

31*

Item.¹Alexander II Adelardo Suessionensi episcopo

Quod in triginta annorum longitudinem homicidii in treva Dei² facti penitentiam extendistis, constitutioni huic auctoritatem non damus, quia in sacris hoc canonibus non invenimus. Tamen quoniam a prudentibus et religiosis viris treva Dei pro conservanda in populo pace est constituta, omnino non reprobamus.

CB Alex. II 84]

¹ Item PVB, *om.* CRSHA; De poenitentia eorum qui homicidium in treva Dei fecerint M

² (Treva Dei videtur proprium nomen esse alicuius loci) *add.* M²

32*

¹Pandectarum libro IX, titulo II²

Mulio si per imperitiam impetum mularum retinere non poterit, si alienum hominem obtriverint, vulgo dicitur culpe nomine teneri. Idem dicitur, et si propter infirmitatem retinere mularum impetum non potuerit. Nec videtur iniquum si infirmitas culpe adnumeretur, cum affectare quisque non debet infirmitatem suam aliis periculosam futuram. Idem iuris est, in persona eius qui impetum equi quo vehebatur, propter imperitiam suam vel infirmitatem retinere non poterit. Item³. Lusus quoque noxius in culpa est.

(ad legem Aquiliam, l. VIII). CB Varia IA 13b-c] Ctp 3.20.10

¹ Quod mulio culpabilis sit, si mularum quas ex imperitia, vel infirmitate retinere non poterat, hominem obtriverint *add. as rubric* M

² (L. VIII) *add.* M

³ (l. X) *add.* M

33*

¹Nicolaus papa² Rivoladro³ episcopo

Istum Wimarum⁴ ad apostolorum limina festinasse cognoscite, et penitentiae modum pro perpetrato trium filiorum suorum homicidio sibi impositum manifestasse. Quorum quedam temperavimus, eo quod suffragia apostolorum principis nutritoris nostri postulare devote festinavit. Nam eum ad beati archangeli oraculum ire volentem instantia temporis revocavit, atque constitutionis sibi impositae modum continentem epistolam vestre sanctitati deferendam, apostolica sollicitudo transmisit. In ea igitur statutum est ut triennio ante fores ecclesiae pro peccatis suis oraturus assistat. Et deinde inter auditores permaneat quadriennio, ut septem annorum curricula absque communione Dominici corporis ac sanguinis transeat, ita quidem ut diebus omnibus vite suae carnem non manducet, et isto septennio vinum non sumat, nisi diebus Dominicis et festivitibus. Abinde quinquennio tribus diebus per septimanam a vino abstineat, ut duodecim annis quantitas penitentiae extendatur. Liceat itaque illi uxorem propriam non deserere, ne forte

¹ Item. Lusus quoque noxius in culpa est *add.* B, De poenitentia eius qui tres filios occiderat *add.* M

² papa CBSHAM, *om.* PV

³ -adro CPBM; -ardo S

⁴ Wimarum PVBSM; Wimarum Cumarum CRH; Cumarum A

incidat in adulterium, et pro occasione unius delicti precipitetur fragilitate carnis in peius. Concessimus etenim ei calceatum ad vos pervenire, ac deinde triennio discalceatum ire debere, et vestimentis secundum quantitatem ⁵temporis et eris temperiem indui, atque lacte perfrui. Ceterum vero ita actus ipsius discernentes, per omnia considerate atque disponite, quatenus et evangelica misericordia in illo agnoscatur, et canonica auctoritas conservetur. Attamen permittimus eum caseum sumere, atque possessionem suam habere, et post septimum annum usque ad diem mortis perseveret in iam dicta penitentia, atque arma nisi contra paganos non ferat.

(*epist. 17) CB Varia IC 32]*

⁵ [qualitatem, orig.] *add. Fr*

34*

¹*Epistola Zacharie pape in capite capitularium*², *omnibus*³ *in regno Francorum constitutis*

Habuistis peccatis facientibus nunc quoque falsos erroneosque sacerdotes. Unde et cuncte pagane gentes vobis pugnantis prevalebant, quia non erat differentia inter laicos et sacerdotes, quibus pugnare licitum non est. Qualis enim victoria datur, ubi sacerdotes una Dominica pertractant misteria, Christianis Dominicum porrigunt corpus pro suarum animarum redemptione, et post Christianos quibus hoc ministrare, ac paganos quibus Christum predicare debuerant, propriis sacrilegis manibus necant?

BenL. 1.1(E)]

¹ Quod non sit licitum sacerdotibus pugnare *add. as rubric M*

² Capitularium M; capit' CPV; capitul' R; capitis B; capituli S

³ episcopis *add. M, om. CPBSA*

35*

¹*Zacharias*² *Bonifacio*

Scripsimus vobis ut nullus homicida, nullus adulter, nullus fornicator sacrum ministerium debeat attrectare, neque penitens, ita ut talis sit qualem sacri canones perhibent esse sacerdotem. De baptizatis vero ab illo, seu ecclesiis consecratis, requirit tua fraternitas, si aut ecclesias in nomine Trinitatis consecravit, aut parvulos similiter baptizavit, dum sacerdotioungebatur, et sic consecratio ecclesiarum, et parvulorum baptisma sit confirmatum.

cf above 1.150. CB Bon. 5 mod.]

¹ Ut presbyter homicida non ministret *add. as rubric M*

² pro *add. A, om. CPBSM*

36*¹*Epistola prima Clementis ad Iacobum*

Homicidas et adulteros, ac cunctos criminalibus nexibus alligatos, et qui episcopis coequales non erant, ab eorum vexatione et accusatione docente Domino prohibebat, et non nisi cum coequalibus aliquid sibi inferri debere docebat, quia discipulum super magistrum esse, aut ullam ei iniuriam inferre nullatenus oportet.

(6, q. 1, c. B. Petrus.)

¹ Ne homicida vel adulter episcopum accuset. Ex *add.* M

37*¹*Epistola ab Adriano papa tradita Ingelranno Mediomatrice urbis episcopo, cap. 66*²

Homicide, malefici, fures, sacrilegi, raptores, venefici, adulteri, et qui raptum fecerint, vel falsum testimonium dixerint, seu qui ad sortilegos magosque concurrerint, nullatenus ad accusationem vel ad testimonium erunt admittendi.

(c. 63) *BD 16.4]*

¹ Quod homicidae venefici, et aliis criminibus notabiles ad accusationem non admittantur. Ex *add.* M

² Ep. – 66] Agathense conc. cp. xxxv (*cf c 38*) H

38*¹*Agatense concilium, cap. 35*²

³Homicidas et falsos testes a communione ecclesiastica submovendos, nisi penitentiae satisfactione crimina admissa diluerint.

Ctp 2.28.86] (24, q. 3, c. *Itaque.*)

¹ Homicidas et falsos testes a communione submovendos *add. as rubric* M

² Ag. - 35 CPSA; Ex conc. Agathensi, cap. 37 M

³ Censuimus *add.* M, *om.* CPBSA

39*¹*Concilium*² *Martini episcopi, cap. 10*

Si quis voluntarie homicidium fecerit, ad ianuam ecclesie catholice semper subiaceat, et communionem in exitu vite sue recipiat. Si autem non ex voluntate, sed ex casu aliquo homicidium fecerit, prior canon septem annis agere penitentiam iussit, quinque secundus mandavit.

(*Ex libro synodorum greca nicorum Marti. Bracar. episcopi, cap. 79*) *Ctp 2.47.78]* (*Dist. 50, c. Si quis.*)

¹ De poenitentia eius qui voluntarie homicidium fecerit *add. as rubric* M

² Conc. CPBS; Ex concilio M; Canones A

40*¹*Augustinus, Questionum in Exod. cap. 42*²

Si autem cornu percusserit taurus virum aut mulierem, et mortuus fuerit, lapidibus lapidabitur taurus, et non manducabuntur carnes eius; dominus autem tauri³ innocens erit. Ad iustitiam pertinet ut animal hominibus noxium perimatur. Et quod de tauro positum est, a parte totum intelligendum est⁴.

(*quaest. 81 in 21 cap. Exodi*)

¹ Quid de tauro agendum sit si hominem occiderit *add. as rubric* M

² cap. 42 CPS; *om.* M

³ [tauri non est in orig.] *add. Fr*

⁴ CPBS *end.* quidquid de pecoribus usui humano subditum infestum est hominibus *add. M*; hominibus occidi *add. A*

41*¹*Capitularium lib. I, cap. 64*²

Non occidatur homo, nisi lege iubente.

Anseg. 1. [64b] qv]

¹ Ut homo non occidatur, nisi iubente lege. *add. as rubric* M

² 64 CPBAM; 54 S

42*¹*Capit. lib. III, cap. 4*

Si aliquis post pacificationem alterum occiderit, componat illum, et perdat manum qua periuravit, et insuper bannum dominicum solvat.

Anseg. 3.4b]

¹ De poena eius qui post pacificationem alterum occiderit. *add. as rubric* M

43*¹*Capitul. lib. V, cap. 197*

Qui per odium vel malum ingenium, et nisi propter iustitiam faciendam hominem punierit, honorem suum perdat, et legibus contra quem iniuste fecit, secundum penam quam intulerit emendet.

BenL 1.197b(E)] IP 8.9

¹ Ut nullus nisi pro iustitia hominem puniat *add. as rubric* M

44*¹*Capitul' lib. IV, cap. 17*

Qui hominem publicam penitentiam agentem interfecerit, bannum nostrum in triplo componat, et vvirgildum² eius, proximis eius persolvat.

Anseg. 4.17; cf RegP 2.30, below 16.276]

¹ De poena eius qui poenitentem occiderit *add. as rubric* M

² [vverghildum] *add.* M

45*¹*Capitularium lib. VII, cap. 124*

Sacerdotes neque Christianorum neque paganorum sanguinem fundant.

BenL 3.124(B) mod.]

¹ Ut sacerdos nec Christiani nec pagani sanguinem fundat *add. as rubric* M

46*¹*Cap. 212*²

Qui hominem voluntarie occidere voluerit, et perpetrare non potuerit, ut homicida puniatur.

BenL 3.212(B)]

¹ Quod voluntas occidendi pro homicidio reputetur *add. as rubric* M

² 212 CRVSAM; 221 P; 222 B

47*¹*Cassiodorus in prologo*² *Tripartite historie lib. IX, cap. 30*

Cladem plenam valde gemitibus audiens Ambrosius, cum princeps Theodosius Mediolanum venisset, et solemniter in sacrum voluisset intrare templum, occurrit foris ad ianuas, et ingredientem his sermonibus a sacri liminis ingressu prohibuit, Nescis, imperator, perpetrare necis³ a te quanta sit magnitudo, neque post pausam tanti furoris mens tua molem presumptionis agnoscit. Sed forte recognitionem peccati prohibet potestas imperii; decet tamen ut ducat⁴ ratio potestatem. Item. ⁵Ambrosius imperatori, Quoniam, inquit, furori tuum iudicium commisisti, et non ratio protulit sententiam, sed potius iracundia, scribe legem que decreta furoris evacuet, et in hac triginta diebus⁶ sententia necis atque proscriptionis in litteris tantummodo maneat, et iudicium rationis expectet. Quibus transactis diebus ira videlicet iam cessante, ratio causam iudicans, apud semetipsam que cognoverit sub veritate disponat. In his enim diebus agnoscetur, an iusta

¹ De induciis homini dandis a iudicibus, antequam occidatur *add. as rubric* M

² in prol. CPBSA; *om.* M

³ [caedis, orig.] *add. Fr*

⁴ ducat CPBS; vincat MA, [ducat] *add.* M, Vict. *add. Fr*

⁵ (ibidem post aliquam multa) *add.* M²

⁶ (Tripart. hist. hodie sic legit, ut triginta diebus, etc.) *add.* M²

sit quam protuleris, an iniusta sententia. Et si quidem ratio probaverit iniusta, que sunt prolata dirumpet; si vero iusta, firmabit. Dierum vero numerus ad hec examinanda sufficiet. Hanc admonitionem imperator animo libenti suscipiens, et optimam esse confidens, legem conscribi repente precepit, et proprie manus litteris confirmavit. Quo facto, vinculum eius absolvit Ambrosius. Que lex hactenus observatur. Est enim huiusmodi, Imperator Gratianus, Valentinianus et Theodosius Augusti, Flaviano prefecto pretorii Illirici. Si vindicari in aliquos severius contra nostram consuetudinem pro cause intuitu iusserimus, nolumus⁷ statim eos aut subire penam, aut excipere⁸ sententiam, sed per dies triginta super statu eorum sors et fortuna suspensa sit.

(Theodoritus eccl. Hist., l. V, c. 17, sed paulo aliter.) Ctp 3.20.11-12; IP 8.10 from Est enim huiusmodi. Imperator

⁷ tamen add. and canc. S

⁸ corr. fr. explere S

48*

¹Vita beati Ambrosii

Maximum imperatorem a communionis consortio segregavit Ambrosius, admonens ut effusi sanguinis domini sui, et (quod est gravius) innocentis, ageret penitentiam, si sibi apud Dominum vellet esse consultum. Causa Thessalonensis civitatis non minima tribulatio successit Ambrosio, cum pene comperisset civitatem deletam. Promiserat enim illi imperator se veniam daturum civibus supradicte civitatis, sed agentibus comitibus occulte cum imperatore, sacerdote ignorante, usque ad horam tertiam gladio civitas est donata, atque plurimi interfecti sunt innocentes. Quod factum ubi comperisset sacerdos, copiam imperatori ecclesiam ingrediendi denegavit, nec prius iudicavit dignum cetum ecclesie vel sacramentorum communione quam publicam ageret penitentiam.

(auctore Paulino)

¹ Quod Theodosium imperatorem beatus Ambrosius propter indiscretum homicidium ab ingressu ecclesie prohibuit. Ex add. M

49*

¹Institutionum lib. IV, titulo III

Si quis alienum² alienamve quadrupedem, que pecudum numero sit, iniuria occiderit, quanti ea res in eo anno plurimi fuerit, tantum domino dare damnetur. Quod autem non precise de quadrupede, sed de ea tantum que pecudum numero est cavetur, eo pertinet ut, neque de feris bestiis, neque de canibus cautum esse intelligamus, sed de his tantum que gregatim proprie pasci dicuntur, quales sunt equi, muli, asini, boves, oves, capre. De suibus quoque idem placuit; nam et sues pecorum appellatione continentur, quia et hi gregatim pascuntur. Item.³ Iniuria occidere intelligitur, qui nullo iure occidit.

¹ De diversis materiis homicidiorum et poena eorum add. as rubric M

² alienum CPSBH; hominem alienum A; alienum hominem M

³ paulo post. add. in mg. Fr

Itaque qui latronem insidiantem occiderit, non tenetur, utique si aliter periculum effugere non potest. Ac ne is quidem hac lege tenetur qui casu occidit, si modo culpa eius nulla inveniatur; nam alioquin non minus ex dolo quam ex culpa quisque hac lege tenetur. Itaque si quis dum iaculis ludit vel exercetur, transeuntem servum tuum traiecerit, distinguitur. Nam si id a milite eo campo ubi solitum est exercitari admissum est, nulla culpa eius intelligitur. Si alius tale quid admisit, culpe reus est. Idem iuris est de milite, si in alio loco quam qui exercitandis militibus destinatus est id admisit. Item si putator ex arbore deiecto ramo servum tuum transeuntem occiderit; si prope viam publicam, aut vicinalem id factum est, neque proclamavit, ut casus evitari posset, culpe reus est. Sin proclamavit, neque ille curavit cavere, extra culpam est putator. Extra culpam eque esse intelligitur, si seorsum a via forte, vel in medio fundo cedebat, licet non proclamaverit, quia eo loco nulli extraneo ius fuerat versandi. Preterea si medicus, qui servum tuum secuit, dereliquerit curationem, atque ob id mortuus fuerit servus, culpe reus est. Imperitia quoque culpe adnumeratur, veluti si medicus ideo servum tuum occiderit, quod eum male secuerit, aut perperam ei medicamentum dederit. Impetu quoque mularum, quas mulio propter imperitiam non potuerit retinere, si servus tuus oppressus fuerit, culpe reus est mulio. Sed etsi propter infirmitatem retinere eas non potuerit, cum alius firmior retinere potuisset, eque culpa tenetur. Eadem placuerunt de eo quoque, qui cum equo veheretur, impetum eius aut propter infirmitatem, aut propter imperitiam suam retinere non potuerit. His autem verbis legis (quanti in eo anno plurimi fuerit) illa sententia exprimitur, ut si quis hominem tuum qui hodie claudus, aut mancus, aut luscus erat, occiderit, qui in eo anno integer aut pretiosus fuerit non tanti teneatur quanti hic hodie erat, sed quanti in eo anno plurimi fuerit; qua ratione creditum est penalem esse huius legis actionem. Item.⁴ Si quis ex pari mularum unam, vel ex quadrigis equorum unum occiderit, vel ex comedis⁵ unus servus fuerit occisus; non solum occisi fit estimatio, sed eo amplius id quoque computatur, quanto depretiati sunt qui supersunt. Item⁶. Si quis hominem alienum, aut pecus ita induxerit⁷ ut fame necaretur, aut iumentum tam vehementer egerit ut rumperetur, aut pecus intantum exagitaverit ut precipitaretur, aut si quis alieno servo persuaserit ut in arborem ascenderet, vel in puteum descenderet, et is ascendendo vel descendendo mortuus fuerit, vel aliqua parte corporis lusus erit, utilis in eum actio datur. Sed si quis alienum servum de ponte, aut de ripa in flumen deiecerit, et is suffocatus fuerit, eo quod proiecerit corpore suo damnum dedisse, non difficulter intelligi poterit⁸.
Inst. 4.3.pr, 1-10, 16; CB Varia IA 44 to huius legis actionem only.

⁴ (ibidem aliquanto post) *add. M*

⁵ [collegis] *add. M*

⁶ (ibidem sub finem) *add. M*

⁷ induxerit CPBSHA; incluserit M (induxerit) *add. M², Vict. add. Fr*

⁸ ideoque Aquilia lege tenetur *add. Fr, om. CPBSHAM*

50*

¹*Institutionum lib. IV, tit. VI*

Si quis hominem claudum aut luscum occiderit, qui eo anno integer et pretii magni fuerit, tantum damnatur, quantum² in eo anno plurimi fuerit³.

¹ De damnatione eius qui hominem claudum vel luscum occiderit *add. as rubric M*

Inst. 4.6.19; CB Varia IA 46b] Ctp 3.20.13

² (is homo inseritur in orig.) *add. Fr*

³ fuerit CPBSAM; erit *Fr*

51*

¹*Iohannes VIII Cennomoco Venetiensi*² *episcopo*

Miror minus doctam sententiam tuam sacerdotem putare post perpetratum homicidium, posse in sacerdotio ministrare, immo (quod est ineptius) nobis suadere velle ut ipsi tali presumptioni preberemus assensum. Quis enim tam demens tamque perversi sensus tale quid estimaret, vel post quantamcumque penitentiam concedendum, cum omni sit canonice discipline contrarium? Debet ergo sacerdotio privatus lacrimarum fonte flagitium tam immane diluere ut talibus saltem remediis curatus, salutis possit invenire suffragium.

CB Ioh. VIII 48 pt.; Ctp 1.63.6, cf 6.114 above] IP 3.153*

¹ Ut presbyter homicida sacerdotio careat *add. as rubric M*

² -iensi CRBM; -icensi PVSA; -ensi H

52*

¹*Iohannes VIII Ludovico imperatori*

Qualiter Raginaldus² Castri Felicitatis episcopus super homicidio tam penes apostolicam, quam penes imperatoriam sedem, publico murmure fuerit denotatus, et Gregorio dilecto filio nomenclatore misso, et apocrisario sancte sedis nostre cum Georgio illustri magistro militum, ac venestario sacri nostri patriarchi apud dilectissimam filiam nostram imperatricem Augustam consistente, a matre perempti iuvenis aliisque parentibus fuerit impetitus, et ad purificandum se a nobis per frequentes excommunicatorias epistolas accesserit Romam coactus, serenitati vestre credimus manifestum. Sed quia idem Romam veniens purgationis sue tempus preripuit, et indicta pro se sinodo deputatum sibi a nobis locum fraudulentus excedens, more furis per urbis se muros deiecit, et vera fuisse crimina que sibi illata sunt iudicium subterfugiens propalavit, hunc auctoritate Dei omnipotentis, sanctorum apostolorum principum, et nostre mediocritatis ab omni ecclesiastica simul et Christiana communione penitus sequestramus.

CB Ioh. VIII 53

¹ De excommunicatione et irrecuperabili dispositione homicidae episcopi *add. as rubric M*

² Raginaldus PVBS; Rainaldus CRM; Ragenaldus A

53*¹*August. Questionum in Exod. cap². 84*

Si autem perfodiens inventus fuerit fur, et percussus mortuus fuerit, non est illi homicidium. Si autem oritur sol super eum, reus est, et morte moriatur. Intelligitur ergo tunc non pertinere ad homicidium, si fur nocturnus occiditur, si autem diurnus, pertinere. Hoc est enim quod ait, Si orietur sol super eum; poterat quippe discerni, quod ad furandum non ad occidendum venisset, et ideo non deberet occidi³. Hoc et in legibus antiquis secularibus, quibus tamen ista est antiquior, invenitur, impune occidi furem nocturnum quomodo diurnum⁴, si se⁵ telo defenderit, iam enim plus est quam fur.

¹ Quod non homicidium, si fur nocte domum perfodiens occisus fuerit *add. as rubric* M² cap. CPBSA; quaest. M³ (ff. ad l. Aquiliam, l. IV) *add.* M²⁴ autem *add.* A, *om.* CPBSHM⁵ [Aug. hodie sic legit, quoquomodo diurnum autem si se, etc.] *add.* M², et sic antiq. codex S. Germ. *add.* Fr; CPSA *as here***53A* (S)***Nich' Vinfredo Morinensis ecclesie episcopo*

Clericum autem qui paganum occiderit non oportet ad gradum maiorem provehi, qui carere debet acquisito. Homicidium est enim. Nam cum discreti sint milites seculi a militibus ecclesie non convenit militem ecclesie seculo militare, per quod ad effusionem sanguinis necesse sit pervenire. Denique, sicut turpe ac perniciosum est laicum missas facere, sacramenta corporis et sanguinis Christi conficere, ita ridiculum et inconveniens est clericum arma sustollere et ad bella procedere, cum Paulus egregius dicat, Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus. Ac si liquido versa vice dicat, Nemo militans mundo implicat se negotiis spiritualibus.

*JL 2688, Ctp 1.62.48; cf above 6.120]***54***¹*Urbanus II Godefrido Lucano episcopo*

Excommunicatorum interfectoribus, prout morem Romane ecclesie nosti, secundum ipsorum intentionem modum congrue satisfactionis iniunge. Non enim eos homicidas arbitramur, quod adversus excommunicatos zelo catholice matris ardentes, eorum quoslibet trucidasse contigerit. Ne tamen eiusdem ecclesie matris disciplina deseuiat, tenore quem diximus penitentiam eis indicito congruentem, qua divine simplicitatis oculos adversus se complacare pervaleant, si forte quid duplicitatis pro humana fragilitate in eodem flagitio contraxerunt.

*Ctp 3.20.14; IP 8.11 from Non enim eos to contigerit*¹ Quod non sint homicidae aestimandi qui excommunicatos zelo ecclesiae occiderint *add. as rubric* M

55*

¹*Augustinus de nuptiis et concupiscentia*

Aliquando eo usque pervenit hec libidinosa crudelitas vel libido crudelis, ut etiam sterilitatis venena procuret, et si nihil valuerint, conceptos fetus aliquo modo intra viscera extinguat ac fundat, volendo suam prolem prius interire quam vivere, aut si in utero vivebat, occidi antequam nasci. Prorsus si ambo² sunt, coniuges non sunt, et si ab initio tales fuerunt, non per connubium, sed per stuprum potius convenerunt. Si autem ambo non sunt tales, audeo dicere, Aut illa est quodammodo mariti meretrix, aut ille adulter uxoris.

(Lib. 1 ca. 15) Ctp 3.20.15 (32, q. 2, c. Aliquando)

¹ De illis qui fetus in utero occidunt *add. as rubric* M

² [tales sibi, orig.] *add. Fr*

56*

¹*Augustinus in Exodo quest. cap.42*²

Quod non formatum puerperium noluit ad homicidium pertinere, profecto nec hominem deputavit, quod tale in utero geritur³. Hic de anima questio solet agitari, utrum quicquid formatum non est, nec animatum quidem possit intelligi, et ideo non sit homicidium, quia nec⁴ exanimatum⁵ dici potest⁶, si adhuc animam non habebat. Item⁷. Si illud informe puerperium iam quidem fuerat⁸, sed adhuc quodammodo informiter animatum, quoniam magna de anima questio non est precipitanda indiscussa temeritate sententiae, ideo lex noluit ad homicidium pertinere, quia nondum dici potest anima viva in eo corpore, quod sensu caret.

(q. 80, in cap. XXI) Ctp 3.20.16; IP 8.12 (32, q. 2, c. Quod vero non formatum.)

¹ Quare lex non formatum puerperium noluit esse homicidium *add. as rubric* M

² in Ex. qu. cap. 42 CPBS; quest. in Exodo cap. 42 A; lib. Quaest. in Exod. M

³ geritur CPBHM; agitur S

⁴ nec CPVSHAM; neque B

⁵ exan- PVBSAM; anim- CRH

⁶ pot. dici P *before corr.*

⁷ (ibidem paulo post) *add. M*²

⁸ [fuerit] *add. M, orig. add. Fr*

57*

¹*August. 2Questionum de Veteri et Novo*³ *Testamento, cap. 2*

Moises tradidit, Si quis percusserit mulierem in utero habentem, et abortierit, si formatum fuerit, det animam pro anima; si autem informatum fuerit, multetur pecunia, ut probaret non esse animam ante formam. Itaque si iam formato corpori datur, non in conceptu corporis nascitur cum semine derivata. Nam si cum semine et anima existit ex anima, multe anime quotidie pereunt, cum semen fluxu quodam non proficit nativitati.

¹ Quod anima formato corpori infundatur *add. as rubric* M

² lib. *add. M*

³ Vet. et Novi CPBM; Novi et Vet. S

Sed si prius⁴ respiciamus, videbimus quid sequi debeamus. Contemplemur facturam Ade, in Adam enim exemplum datum est, ut ex eo intelligatur, quia iam formatum corpus accepit animam. Nam potuerat animam limo terre admiscere et sic formare corpus, sed ratione informabatur, quia primum oportebat domum compaginari, et sic habitatorem induci. Anima certe quia spiritus est, in sicco habitare non potest, ideo in sanguine fertur. Cum ergo lineamenta⁵ compacta non fuerint, ubi erit anima?

Ctp 3.20.17; IP 8.13 (32, q. 2, c. Moyses.)

⁴ [propius, orig.] *add. Fr*

⁵ [corporis, orig.] *add. Fr*

58*

¹*Hieronimus ad Gasium de questione*²

Sicuti semina paulatim formantur in utero, et tamdiu non reputatur³ homicidium⁴, donec elementa confecta suas imagines membraque suscipiant, ita sensus⁵ ratione conceptus, nisi in opera proruperit, adhuc ventre retinetur, et cito ab hostio⁶ perit.

(t. IV, ep. cuius initium est, Filius meus Apodemius). Ctp 3.20.18; IP 8.14 (32, q. 2, c. Sicuti semina.)

¹ De informato corpore *add. as rubric M*

² ad G. - quest. CPBSA; ad Algasiam, quaestione 4 M

³ *corr. fr. -antur P*

⁴ (Apud Hiero. est Homo, quae vera est lectio, quamquam alteram et Gratianus habeat) *add. M*²

⁵ sensus CPBM; *om. S*

⁶ ab hostio CPBSHLA; abortio M; [ab hoste Grat.] *add. Fr*

59*

¹*Augustinus ad Bonifacium*²

Querant³ schismatici ab apostolo quam ecclesiam significabat Sara, quando persecutionem faciebat ancille. Liberam quippe matrem nostram celestem Hierusalem, id est veram Dei ecclesiam, in illa muliere dicit fuisse figuratam, que affligebat ancillam. Si autem melius discutiamus, magis illa persequebatur Saram superbiendo quam illam Sara coercendo. Illa enim domine faciebat iniuriam, ista imponebat superbie disciplinam. Deinde⁴ quero, si boni et sancti nemini faciunt persecutionem, sed tantum modo patiuntur, cuius putant in psalmo esse vocem, ubi legitur, Persequar inimicos meos et comprehendam illos, et non convertar donec deficiant?. Si ergo verum dicere vel agnoscere volumus, est persecutio iniusta quam faciunt impii ecclesie Christi, et est persecutio iusta quam faciunt impiis ecclesie Christi. Ista itaque beata est, que persecutionem patitur propter iustitiam; illi vero miseri, qui persecutionem patiuntur propter iniustitiam. Proinde ista persequitur diligendo, illi seviendo; ista ut corrigat, illi ut evertant; ista ut revocet ab errore, illi ut precipitent in errorem; denique ista persequitur

¹ Quod boni iuste et pie persequuntur malos, mali autem iniuste bonos *add. as rubric M*

² comitem *add. M, om. CPBSA*

³ Fuerant L

⁴ Querant – Deinde *om. H*

inimicos, et comprehendit donec deficiant in vanitate; isti, ut in vanitate proficiant. Item⁵. Schismatici dicunt⁶, Cui vim Christus intulit, quem coegit? Ecce habent apostolum Paulum, agnoscant in eo prius cogentem Christum, et postea docentem, prius ferientem, et postea consolantem. Mirum est autem quomodo ille qui pena corporis ad Evangelium coactus intravit, plus illis omnibus qui solo verbo vocati sunt, in Evangelio laboravit, et quem maior timor compulit ad caritatem, eius perfecta caritas foras misit timorem, Cur ergo non cogeret ecclesia perditos filios ut redirent, si perditii filii coegerunt alios ut perirent? Quamvis etiam illos quos non coegerunt, sed tantummodo seduxerunt, si per terribiles, sed salubres leges in eius gremio revocentur, blandius pia mater amplectitur, et de illis multo amplius, quam de his quos nunquam perdiderat gratulatur. An non pertinet ad diligentiam pastorem, etiam illas oves que non violenter erepte, sed blande leniterque seducte a grege aberraverint, et ab alienis ceperint possideri, inventas ad ovile Dominicum, si resistere voluerint, flagellorum terroribus, vel etiam doloribus revocare? Item⁷. A Christo coactum ostendimus Paulum. Imitatur itaque ecclesia in istis cogendis Dominum suum, que prius ut neminem cogeret expectavit, ut de fide regum atque gentium predicatio prophetica compleretur. Etiam hinc non absurde intelligitur apostolica illa sententia, ubi Paulus beatus dixit, Parati ulcisci omnem inobedientiam, cum completa fuerit prior inobedientia vestra. Unde et ipse Dominus ad magnam cenam suam prius convivas adduci iubet, postea cogi. Nam cum ei servi respondissent, Domine, factum est quod iussisti, et adhuc locus est, Exite, inquit, in vias, et sepes, et quoscumque inveneritis cogite intrare. In illis ergo qui leniter primo adducti sunt, completa est prior obedientia; in istis autem qui coguntur, inobedientia coercetur. Item⁸. Si potestate, quam per religionem ac fidem regum, tempore quo debuit divino munere accepit ecclesia, hi qui inveniuntur in viis et sepibus, id est in heresibus et schismatibus, coguntur intrare, non quia coguntur reprehendant, sed quo coguntur attendant. Item⁹. Maximianus episcopus Vagiensis auxilium petivit ab imperatore Christiano contra hostes ecclesie, non tam sui ulciscendi causa quam tuende ecclesie sibi credite. Quod si pretermisisset, non eius fuisset laudanda patientia, sed negligentia merito culpanda. Neque enim et apostolus Paulus vite sue transitorie, sed ecclesie Dei consuluit, quando contra illos qui eum occidere conspiraverant, consilium illorum ut tribuno proderetur effecit. Unde factum est ut eum ad locum quo fuerat perducendus deduceret miles armatus, ne illorum pateretur insidias. Item¹⁰. Quis enim nostrum velit non solum aliquem inimicorum perire, verum etiam aliquid perdere? Sed si aliter non meruit habere pacem domus David, nisi Absalon filius eius in bello quod contra patrem gerebat, fuisset extinctus quamvis magna cura mandaverat suis ut eum quantum possent, vivum salvumque servarent, ut esset cui penitenti paternus affectus ignosceret, quid ei restitit nisi perditum flere, et sui regni pace acquisita¹¹ suam mestitiam consolari?

(*epist.* 50). *Ctp* 3.20.19 (23, q. 4, c. *Si Ecclesia.*), (22, q. 6, c. *Schismatici.*), (23, q. 3, c. *Maximianus.*), (23, q. 5, c. *Quis enim.*)

⁵ (ibidem post multa) *add.* M²

⁶ Dic. sch. A

⁷ (post pauca) *add.* M². Schismatici dicunt, Cum – Item. *om.* HL

⁸ (paulo post) *add.* M²

⁹ (post aliquam multa) *add.* M²

¹⁰ (ibidem aliquanto post) *add.* M²

¹¹ acquisita CPBM; restituta <sive adq.> S

60*

¹*Augustinus de sermone Domini in monte, libro primo*

Ea vindicta non prohibetur que ad correctionem valet, ipsa enim etiam pertinet ad misericordiam. Nec impedit illud propositum, quo quisque paratus est ab eo quem correptum esse vult, plura perferre. Sed huic vindicte referende non est idoneus, nisi qui odium quo solent flagrare qui se vindicare desiderant, dilectionis mansuetudine superaverit. Non enim metuendum est, ne odisse parvulum filium parentes videantur, cum ab eis vapulat peccans, ne peccet ulterius. Et certe perfectio dilectionis ipsius Dei Patris imitatione nobis proponitur, cum in sequentibus dicitur, Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, et orate pro eis qui vos persequuntur. Et tamen de ipso dicitur per Prophetam, Quem enim diligit Dominus corrigit, flagellat autem omnem filium quem recipit. Dicit et Dominus, Servus qui nescit voluntatem domini sui, et facit digna plagis vapulabit paucis, Servus autem qui scit voluntatem domini sui, et facit digna plagis, vapulabit multis. Non ergo queritur, nisi ut et ipse vindicet cui rerum ordine potestas data est, et ea voluntate vindicet, qua pater parvulum filium, quem per etatem odisse nondum potest. Hinc enim apertissimum exemplum datur, quo satis appareat posse peccatum amore potius vindicari quam impunitum relinqui, ut illum quem vindicat, non pena miserum, sed correctione beatum velit, paratus tamen si opus sit equo animo plura tolerare ab eo illicita², quem vult esse correptum; sive in eum habeat potestatem coercendi, sive non habeat.³ Magni autem et sancti viri, qui iam optime scirent mortem istam que animam dissolvit a corpore non esse formidandam, secundum eorum tamen animum qui illam timerent, nonnulla peccata morte puniverunt, quo et viventibus utilis metus incuteretur, et illis qui morte puniebantur non ipsa mors noceret, sed peccatum quod augeri posset, si viverent. Non temere illi iudicabant, quibus tale iudicium donaverat Deus. Inde est quod Elias multos morte affecit, et propria manu, et igne divinitus impetrato. Quod et alii multi magni et divini viri eodem spiritu, consulendo rebus humanis, non temere fecerunt. De quo Elia cum exemplum dedissent discipuli, Domino commemorantes quid ab eo factum sit, ut etiam ipsis daret potestatem petendi de celo ignem, ad consumendum eos qui sibi hospitium non preberent reprehendit in eis Dominus, non exemplum prophete sancti, sed ignorantiam vindicandi, que adhuc erat in rudibus, animadvertens eos non amare⁴ correptionem, sed odio desiderare vindictam. Itaque posteaquam eos docuit quid esset diligere proximum tanquam seipsum, infuso etiam Spiritu sancto, quem decem diebus completis post ascensionem suam desuper, ut promiserat, misit, non defuerunt tales vindicte quamvis multo rarius quam in Veteri Testamento. Ibi enim ex maiori parte servientes timore premebantur, hic autem maxime dilectione liberi nutriebantur. Nam et verbis apostoli Petri Ananias et uxor eius, sicut in actibus apostolorum legimus, exanimis ceciderunt, nec resuscitati sunt, sed sepulti. (cap. 37) Ctp 3.20.20 (23, q. 4, c. Ea vindicta.)

¹ Quod non sit idoneus ad exercendam vindictam nisi qui superavit odium mansuetudine *add. as rubric M*

² [illata habet August.] *add. M*²

³ Augustinus de sermone – non habeat *om.* H; (Ibid., c. 38.) *add. M*²

⁴ amare CPBSAM; [amore, orig. ms. S. Ger.] *add. Fr*

61*

¹*Augustinus contra Cresconium grammaticum, lib. I²*

Quisquis³ Christianum iniquus⁴ persequitur, Christi est inimicus. Verum dicis, si non⁵ hoc in illo persequitur quod Christo est inimicum. Neque enim⁶ dominus in servo, pater in filio, maritus in coniuge cum sint utrique Christiani, non debent persequi vitia Christiane contraria veritati? An vero si non persequantur, non rei negligentie merito tenebuntur?

(lib. III, c. 51). Ctp 3.20.21; IP 8.15

¹ Quod Christi est inimicus qui Christianum iniuste persequitur *add. as rubric* M

² lib. i CPBSA; *om.* M

³ enim *add.* V, *om.* CPBSM

⁴ iniquus CPBM (inquis habet Augus. ut verba sint Cresconii) *add.* M²; iniquus S; iniquis A

⁵ si non CPBSAM [sed non, ms. S. Ger.] *add.* Fr

⁶ *ss* P

62*

¹*Augustinus ad Macedoniam*

Debet homo diligere proximum tanquam seipsum, ut quem potuerit hominem vel beneficentie consolatione, vel informatione doctrine, vel discipline coertione² adducat ad colendum Deum.

(epist. 52). Ctp 3.20.22; IP 8.16 (25, q. 4, c. Debet.)

¹ Quod coercere proximum sit diligere eum *add. as rubric* M

² cohercitione P²V

63*

¹*Augustinus ad Donatum presbiterum*

Qui diliguntur male sue voluntati impune et crudeliter permittendi non sunt, sed ubi potestas datur, et a malo prohibendi et ad bonum cogendi. Nam si voluntas mala² semper permittenda est libertati, quare Isrelitici recusantes et murmurantes tam duris flagellis a malo prohibebantur, et ad terram compellebantur promissionis? Si voluntas mala³ permittenda est libertati, quare Paulus non est permissus uti pessima voluntate quia⁴ persequabatur ecclesiam, sed prostratus est, ut excecaretur, excecatus ut mutaretur, mutatus ut mitteretur, missus ut qualia fecerat in errore talia pro veritate pateretur? Si voluntas mala semper sue permittenda est libertati, quare monetur pater in Scripturis sanctis filium durum non solum verbis corripere, sed etiam latera eius tundere, ut ad bonam disciplinam cogatur, et Dominus diligatur⁵?

(epist. 204). Ctp 3.20.23; IP 8.17

¹ Quod mala voluntas non est permittenda suae libertati *add. as rubric* M

² mala CPBM; *om.* S

³ suae *add.* Fr, *om.* CPBSM

⁴ quia CPBS; qua M

⁵ cogatur - diligatur CPBSHM, [apud Aug. hodie sic legitur, coactus et domitus dirigatur] *add.* M²; coactus et Dominus dirigatur A

64*¹*Augustinus ad Donatistas*

Quod erraverat, inquit Dominus, non revocastis, et quod perierat non requisistis. Hoc vobis per nos Dominus ipse facit, sive obsecrando, sive minando, sive corripiendo, sive damnis, sive laboribus, sive per suas occultas admonitiones vel visitationes, sive per potestatum temporalium leges.

(*epist. 166*). Ctp 3.20.24

¹ Quod corripiendi sunt homines. *add. as rubric* M

65*¹*Crisostomus super Mattheum, homilia 17*

Occidit Phinees hominem, et reputatum est ei ad iustitiam, Abraham vero non homicida solum verum etiam parricida (quod certe est gravius) effectus, magis Deo² magisque placuit. Sed et Petrus geminum fecit homicidium, fuit tamen opus spirituale quod factum est. Non sola igitur respiciamus opera, sed tempus, et causam, et voluntatem, et personarum differentiam, et quantacumque alia ipsis operibus acciderunt³ diligentissime requiramus. Non enim possumus ad veritatem aliter pervenire⁴.

(*in op. perfec. ad c. V Matth.*) CB Varia IB 30] IP 8.18 (23, q. 8, c. Occidit Phinees.)

¹ Quod non omnis hominem occidens homicida sit *add. as rubric* M

² Deo CPBSH; Domino M

³ -erunt CPBS; -erint M

⁴ Non enim - perv. *in mg.* S

66*¹*Responsiones Adriani pape contra obiectiones quorundam ad Carolum, cap. 16*

Sanctus Gregorius in dialogis suis meminit de beato Bonifacio, qualiter miserum illum qui cum simia veniens cimbala percussit, sermone suo cum merore ad mortem iaculavit.

CB Varia IC 41

¹ Responsiones CPBSA; De eodem. Ex responsionibus M

67*¹*Gregorius in dialogo, lib. I²*

Cum beatus Bonifacius ad Fortunati mensam venisset, priusquam Deo himnum diceret, sicut quidam cantandi arte solent victum querere, repente ante ianuam vir cum simia astitit, et cimbalum percussit, quem sanctus vir audiens sonitum dedignatus dixit, Heu, heu, mortuus est miser iste, mortuus est miser iste. Ego ad mensam refectionis veni,

¹ Item de eadem re *add. as rubric* M

² in D. - i CPBSA; Dialogorum lib. I M

os nondum ad laudem Dei aperui, et ille cum simia veniens cimbalum percussit. Subiunxit tamen atque ait, Ite et pro caritate Dei³ cibum potumque tribuite, scitote tamen quia mortuus est. Qui infelix vir dum panem et vinum ex eadem domo percepisset egredi ianuam voluit, sed saxum ingens subito de tecto cecidit, eique in verticem venit. Ex qua percussione prostratus in manibus iam semivivus levatus est. Deinde vero altero⁴ die⁵ secundum Dei viri⁶ sententiam funditus vitam finivit. Qua de re, Petre, pensandum est quantus sanctis viris timor sit exhibendus, templa enim Dei sunt, et cum ad iracundiam vir sanctus trahitur, quis alius ad irascendum nisi eiusdem templi inhabitator excitatur? Tanto ergo metuenda est ira iustorum, quanto et constat, quia in eorum cordibus ille presens est, qui ad inferendam ultionem quam voluerit, invalidus non est.

Gregorius in dialogo, lib. II⁷

Petrus qui⁸ Tabitham mortuam orando suscitavit, Ananiam et Sapphiram mentientes morti increpando tradidit⁹, neque enim¹⁰ orasse in eorum extinctione legitur, sed solummodo culpam quam perpetraverant increpasse. Constat ergo quia aliquando¹¹ ex potestate, aliquando¹² exhibentur ex postulatione, dum et istis vitam increpando abstulit, et illi reddidit orando.

(cap. 9) CB Varia IC 72a, c] IP 8.19 from Petrus Tabitham only (23, q. 8, c. Petrus.)

³ Dei RPVBSA; ei (after erasure) CR²; ei [Dei] M

⁴ altero CRPVB²S; altera BM

⁵ Deinde - die CPBSM; Die vero altero A

⁶ Dei viri CPBA; viri Dei S; dicti viri [viri Dei] M, Vict. add. Fr

⁷ Greg. - dial. lib. II CBSAL; Greg. - dial. P; Item Dialogorum lib. II M, (cap. 30) add. M²

⁸ qui CPBS; om. M

⁹ tradidit CBSLM; tradit PVB²

¹⁰ enim CPBS; eum M

¹¹ talia add. M, om. CPBS

¹² ss P

68*

¹Iohannes VIII Marino et Pulcari

Sed et pro primiciis² vestre fidelitatis vobis iniungimus, ut cum aliquibus navibus vestros milites robustissimos presentialiter destinetis, qui quadraginta Sarracenos, qui dudum Grecorum nostrorum navibus in mare fugere, quique postea terrestrium nostrorum militum exspoliati armis omnibus, virtute in montis Circei latibulis evaserunt, una cum nostris pedestribus apprehendant, quia nos pro tantillis Sarracenis dromones nostros fatigare nolumus, dum de vobis confidere (sicut et ipsi velle dicimini) provocamur modis omnibus confidentes. Quia si obedientie vestre constantiam et fidei puritatem cum virtutis efficacia circa sanctam Romanam ecclesiam amodo senserimus, non solum de his tribus, quibus vos ultra consuetudinem pregravatos dicitis, inquantum ratio postulaverit levigabimus, verum etiam ut propriam sancti Petri familiam, terra marique vos tueri, domino confortante, studebimus.

CB Ioh. VIII 5

¹ De vindicta quam Iohannes papa in quosdam fieri iussit add. as rubric M

² pro primiciis PVBSA; provinciis CRM; [pro primiciis Vict.] add. Fr

69**¹Iohannes VIII Angeberge² imperatrici*

Siquidem cum virtute Dei melius quam Kaletam, que nostra sunt defendemus, et illorum in nullo penitus indigemus, dromones videlicet cum ceteris navibus construentes, et cetera vasa bellica et apparatus, quin potius et ipsos animos hominum preparantes, et adversus hostiles incursus indesinenter armantes.

CB Ioh. VIII 11

¹ De defensione quam contra hostes fecit *add. as rubric* M

² Ang- RPVBSFr; Amg- CM

70**¹Iohannes VIII² Domagol duci glorioso³*

Preterea devotionis tue studium⁴ exhortamur, ut contra marinos latrunculos qui sub pretexto tui nominis in Christicolis debacchantur, tanto vehementius accendatur, quanto illorum pravitate famam tui nominis obfuscatam fuisse cognoscis, quoniam licet credi possit quod, te nolente, illi navigantibus insidentur, tamen quia a te comprimi posse dicuntur, nisi eos compresseris, innoxius non haberis. Scriptum quippe est, Qui crimina cum potest emendare, non⁵ corrigit, ipse committit.

CB Ioh. VIII 36b] IP 8.20 (23, q. 8, c. Preterea.)

¹ Quod crimina committit qui non corrigit cum possit *add. as rubric* M

² *in mg.* C

³ glor. CPBM; *om.* S

⁴ tue stud. CPBM; stud. tue S

⁵ *ss* S

71**¹Iohannes VIII imperatori et imperatrici*

Cum reversi fuisset, omnia littora nostra depredata, etiam et in fundis et in Terracina, velut in domo propria multos Sarracenos invenimus residere, pro quibus non plusquam quinque diebus in urbe manentes, quamvis corporis non modica detineremur molestia, exivimus cum fidelibus nostris, quorum Domino adiuvante cepimus naves octodecim. Sarraceni vero multi occisi sunt, captivos autem fere sexcentos liberavimus. Ideo vobis venientibus necesse valde est, ut talis in littoribus marinis fortitudo virorum remaneat, quorum virtute nostra omnia salva consistent, et ea que necdum depredata sunt loca, non predentur.

CB Ioh. VIII 46

¹ Quomodo Iohannes papa Sarracenis restiterit *add. as rubric* M

72*

¹*Hieronimus ad Riparium*

Legi siromasten Finees², auctoritatem³ Elie, zelum Simonis Cananei, Petri severitatem Ananiam et Sapphiram trucidantem, Pauli constantiam qui Elimam magum viis Domini resistentem eterna severitate⁴ damnavit. Non est crudelitas pro Deo⁵ pietas. Unde et in lege dicitur, Si frater tuus et amicus et uxor que est in sinu tuo depravare⁶ voluerit a veritate, sit manus tua super eum⁷, et effunde sanguinem ipsorum.

(tom. III, epist. cuius initium, *Acceptis primum litteris*). CB Varia IC 79a] IP 8.21

¹ Quod non est crudelitas punire malos pro Deo, sed pietas *add. as rubric* M

² Fin- CPBS; Phin- M

³ auctoritatem CPBSA; austeritatem M, [auctoritatem] *add. M*², Vict. *add. Fr*

⁴ severitate CPBS; cecitate AM; [severitate] *add. M*², Vict. *add. Fr*

⁵ sed *add. M*, [Gratian sic. crimina pro Deo punire] *add. M*²

⁶ te *add. M*, *om. CPBS*

⁷ eum CPBS; eos M

73*

¹*Leo IV Ludovico*² *regi*

Petrum et Adrianum³ nunquam recipiemus ad habitandum nobiscum, et si, quod minus credimus, aut preces nostras quas pro eorum retentione vobis misimus, aut honores Romani pontificis pro nihilo existimastis, et nos minus quam Adrianum et Petrum amastis, quod in posterum iam ordinatum habeamus, vestre edicimus magnitudini.⁴ Certe Romane sedis presules tempore quo per unamquamque ecclesiam cum suis clericis tendebant ob missarum officium, vel alias more solito, utilitates ecclesiasticas disponendas, nihil aliud tam ipsi quam clerici ipsorum nisi sacerdotalia indumenta ferebant, quod secuti usque nunc nos egimus. Sed amplius nequaquam agere oportet, si viros quos nec querimus unquam, nec volumus mandare decreveritis. Et hoc ad ultimum pro certo notum facimus quoniam ad quamcumque ecclesiam locumque alium nobis merito subiectum digressi fuerimus, ne de mortis nostre periculo triumphatores existant, cum debueramus ob divinum cultum sive timorem orarium solummodo planetamque deferre, lanceam et scutum et gladium baiulare precipiemus.

CB Leo IV 35]

¹ Quod propter remissionem malorum, in collegio episcoporum arma sint ferenda. *add. as rubric* M

² [Lothario] *add. M*

³ Pet. et Ad. CPBSM; Ad. et Pet. A

⁴ Petrum et Adrianum – magnitudini *om. H*

74*

¹*Ex historia Anastasii bibliothecarii Romane ecclesie*

Multo divino zelo motus Michael piissimus imperator contra Manicheos qui Pauliciani dicuntur, capitalem animadversionem Racephori sanctissimi patriarche ac aliorum patrum predicamentis promulgans, aversus est per alios nequam consiliarios,

¹ Licere sacerdotibus contra impios promulgare mortem *add. as rubric* M

obtentu penitentiae, cum esset impossibile illos penitentiam agere qui capti fuissent errore. Dogmatizabant autem indocte non licere sacerdotibus promulgare contra impios mortem, per omnia divinis super hoc adversantes Scripturis. Si enim vertex apostolorum Ananiam et Sapphiram ob mendacia tantum mortificavit, et Paulus magnus clamat, Qui talia, inquiens, agunt digni sunt morte, hoc de solo mortali peccato, quomodo non horum contrarii erunt, qui omni spirituali et corporali spurcitia plenos quique demonibus serviunt a gladio redemerint?

75*

¹*Dialogus*² *Augustini contra Petilianum*

Petilianus dixit, Si apostoli persecuti sunt aliquem, aut aliquem tradidit Christus. August. respondit, Possem quidem dicere ipsum Satanam omnibus malis hominibus esse peiorem, cui tamen tradidit apostolus hominem in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die domini Iesu. Item alios de quibus dicit, Quos tradidi Satane, ut discant non blasphemare. Et Dominus flagellatos expulit ex templo improbos mercatores, ubi etiam connexum est testimonium Scripture dicentis, Zelus domus tue comedit me. Ecce invenimus apostolum traditorem, Christum persecutorem. ³Quare per violentissimas turbas, etiam ultro improbi estis ecclesiis catholicis, ubi advertere potueritis, quod innumerabilibus exemplis res ipsa indicat? Sed dicitis vos loca vestra defendere, et resistitis fustibus et cedibus quibuscumque potueritis. Quare ibi non audistis vocem Domini dicentis, Ego tamen dico vobis. Non resistere malo? Aut si fieri potest, ut aliquando recte per vim corporalem resistatur violentis, nec ideo preceptum violetur, quod audimus a Domino, Ego autem dico vobis non resistere malo, cur non etiam hoc fieri potest, ut per ordinatas et legitimas potestates, de sedibus que illicite usurpantur, vel ad iniuriam Dei retinentur, pius expellat impium, et iustus iniustum? Neque enim eo modo persecutionem passi sunt pseudoprophete ab Elia, quomodo ipse Elias a rege iniquissimo, aut quia flagellatus est Dominus a persecutoribus, propterea passionibus eius comparandi sunt, quos ipse de templo flagellatos eiecit. Restat ergo, ut nihil aliud requirendum esse fateamini, nisi utrum iuste an impie vos separaveritis a communione orbis terrarum. Nam si hoc inventum fuerit quod impie feceritis, non miremini, si non desunt ministri Deo per quos flagellamini, quia persecutionem patimini non a nobis, sed sicut scriptum est, ab ipsis factis vestris. Item. ⁴Si de rebus vel de locis ecclesiasticis quos tenebatis et non tenetis, querimini, possunt et Iudei se iustos dicere, et iniquitatem nobis obiiicere, quia locum in quo impii regnaverunt modo Christiani possident⁵. Quid ergo indignum, si ea que tenebant heretici secundum parem Domini voluntatem Catholici tenent? Ad omnes enim similes, id est ad omnes impios et iniquos illa vox Domini valet, Auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti iustitiam. An frustra scriptum est, Labores impiorum iusti edent? Quapropter magis mirari debetis quod adhuc tenetis

¹ Quod non sint culpandi iudices sed laudandi, qui haereticos et schismaticos persequuntur, et bona eorum diripiunt *add. as rubric M*

² Dial. CPBSA; Ex lib. Dialogorum M

³ (ibid. cap. 19) *add. M*²

⁴ Petilianus dixit, Si – vestris. Item *om. H*

⁵ (at nunc, pro dolor, impii Mahumetistae) *add. M*²

aliquid quam quod aliquid amisistis. Item⁶. Si qua iam concisi possidere cepistis, quia vobis ablata nobis Dominus dedit, non ideo concupiscimus aliena, quia illius imperio cuius sunt omnia, facta sunt nostra, et iuste nostra sunt. Vos enim his utebamini ad precisionem, nos ad unitatem. Alioquin et primo populo Dei possent illi obiicere aliene rei concupiscentiam, qui divina potestate ab eorum facie, quia ea terra male utebantur, expulsi sunt. Et ipsi Iudei a quibus ablatum est regnum, secundum verba Domini, et datum est genti facienti iustitiam, possunt obiicere aliene rei concupiscentiam, quia ecclesia Christi possidet, ubi persecutores Christi regnabant. Item⁷. Qui peccat non peccat legis auctoritate, sed contra legis auctoritatem. Quia vero interrogas que sit ratio persequendi, vicissim te interrogo cuius sit vox in psalmo dicentis, Detrahentem secreto proximo suo, hunc persequer. Quere itaque persecutionis vel causam, vel modum, et noli tanta imperitia generaliter malorum persecutiones reprehendere. Item⁸. Quod autem etiam Christus corporaliter persecutus fuerit eos quos de templo flagellando expulit, iam supra diximus. Item⁹. Nec persequimur vos, nisi quemadmodum persequitur veritas falsitatem. Item¹⁰. Ad fidem nullus est cogendus, sed per severitatem, imo et per misericordiam Dei, tribulationum flagellis solet perfidia castigari. Numquid quia mores optimi libertate voluntatis eliguntur, ideo mores pessimi non legis integritate puniuntur? Sed tamen male vivendi ultrix disciplina prepostera est, nisi cum precedens bene vivendi doctrina contemnitur. Si que igitur adversus vos leges constitute sunt, non eis benefacere cogimini, sed male facere prohibemini. Nam benefacere nemo potest nisi elegerit, nisi amaverit, quod est in libera voluntate.¹¹ Cum aliquid adversus vos reges constituunt, admoneri vos credite, ut cogitetis quare ista vos patiamini. Si propter iustitiam, re vera illi persecutores vestri sunt, vos autem beati qui persecutionem passi propter iustitiam, possidebitis regnum celorum. Si autem propter iniquitatem schismatis vestri, illi quidem correctores vestri sunt, vos autem sicut ceteri diversorum scelerum rei qui penas legibus pendunt, profecto infelices et in hoc seculo et in futuro. Item¹². Pro membris Christi adversus vos seviunt, et vobis resistunt quicumque in catholica eo animo sunt¹³, quo tunc Petrus fuit, cum ferrum pro Christi nomine strinxit. Sed multum interest inter vestram persecutionem et istorum. Vos similes estis servo sacerdotis, quia servientes principibus vestris adversus ecclesiam catholicam, id est adversus Christi corpus armamini. Isti autem tales sunt, qualis tunc Petrus fuit, qui pro Christi corpore, id est pro ecclesia etiam corporaliter pugnant. Item¹⁴. Si propterea persecutor non fuit Nabuchodonosor, quia scelus in sanctum Danielem commissum iustissime vindicavit, quomodo vindicandum est a regibus quod Christi sacramenta exsufflantur, si prophete membra quia in periculum missa sunt, sic vindicari meruerunt? Item¹⁵. Neque in homine bono aliquis Dei

⁶ (cap. 59 eiusdem libri) *add.* M²

⁷ (cap. 79) *add.* M²

⁸ (ad calcem, c. 80) *add.* M²

⁹ (cap. 82) *add.* M²

¹⁰ (cap. 83) *add.* M²

¹¹ (ibidem, cap. 84.) *add.* M²

¹² (ibidem, cap. 88) *add.* M²

¹³ (Apud Aug. inseritur, parvae adhuc fidei) *add.* M²

¹⁴ (ibidem, cap. 92, sub finem) *add.* M²

¹⁵ (ibidem, cap. 104) *add.* M²

sacramenta fugiat, neque in homine malo. Item¹⁶. Si laudanti amico non est credendum, neque inimico detrahenti. Item¹⁷. Apud nos quicumque mali vel penitus latent, vel quibusdam noti propter bonos quibus ignoti sunt, et apud quos convinci non possunt, propter unitatis et pacis vinculum tolerantur, ne cum zizaniis eradicetur et triticum, ita sue malitiae sarcinam portant. ¹⁸Neminem recte iudicari puto innocentem, qui hominem non convictum crediderit nocentem. Item¹⁹. Illud quis ferat quod sacrilega dicit sacramenta Christi, etiam si vere, sicut calumpniatur, a traditoribus haberentur que in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti ritu evangelico celebrantur? Hic fortasse dicat iam non esse Christi sacramentum quod a sacrilegis datur. Cur non ergo dicit non esse etiam nomen Christi, quod a sacrilegis dicitur? Item²⁰. O quam detestandus²¹ qui clarorum virorum quedam non recte facta laudabiliter se imitari putant, a quorum virtutibus alieni sunt. Sic enim et nonnulli Petro apostolo comparare se possunt, si Christum negaverint. Item²². Si est illa humanitas in rebus humanis, puto nos iustius posse reprehendi, si ignotos homines quos criminantur inimici, neque horum crimen ulla testificatione demonstrant, nocentes potius quam innocentes crediderimus. Quia si forte se aliter Veritas habet, ipsi certe humanitati debitum redditur, cum homo de homine nil mali temere suspicatur, nec cuiquam criminanti facile credit, quando sine teste ac sine ullo documento crimen obiiiciens maledicus potius conviciator quam veridicus accusator extiterit. Item²³. Si factum est quod accusant, quid peccaverunt ecclesiastici iudices, qui crimina etiam si vera et ad se delata, sibi tamen non probata, damnare nullo modo debebant? Item²⁴. Si autem vos contra ecclesiam Christi altaria erexisse, et a Christiana unitate (que toto orbe diffunditur) sacrilego schismate separatos esse, et corpori Christi (quod est ecclesia toto orbe diffusa) et rebaptizando et blasphemando, et quantum potestis oppugnando, adversari sancta et canonica Scriptura convincit, vos impii atque sacrilegi, illi autem qui vos pro tanto scelere tam leviter damnorum admonitionibus vel locorum vel honorum vel pecunie privatione, deterrendos coercendosque decernunt, ut cogitantes quare ista patiamini, sacrilegium vestrum cognitum fugiatis, et ab eterna damnatione liberemini, et rectores diligentissimi et consultores piissimi deputantur.²⁵ Item²⁶. De persecutione vestra querela sedabitur, si cogitetis et intelligatis prius non omnem persecutionem esse culpabilem. Alioquin non laudabiliter diceretur, Detrahentem secreto proximo suo, hunc persequer. Nam quotidie videmus et filium de patre, tanquam de persecutore suo conqueri, et coniugem de marito, et servum de domino, et colonum de possessore, et reum de iudice, et militem vel provincialem de duce vel rege, cum illi plerumque ordinatissima potestate sibi homines subditos per terrores levium penarum a gravioribus malis prohibeant atque compescant, plerumque autem a bona vita et a bonis factis,

¹⁶ (lib. III Contra litteras Petilia. c. 10) *add.* M²

¹⁷ (ibidem, c. 36) *add.* M²

¹⁸ (August., ca. 8, lib. De unico bapt. contra Petilianum) *add.* M²

¹⁹ (cap. 59) *add.* M²

²⁰ (ibidem, cap. 13) *add.* M²

²¹ [est error hominum, additur apud Aug.] *add.* M²

²² (ibidem, cap. 16) *add.* M²

²³ (lib. De unitate Ecclesiae contra episto. Petilia. cap. 2) *add.* M²

²⁴ (ibidem, cap. 17) *add.* M²

²⁵ Item. Quod autem etiam Christus corporaliter – deputantur *om.* H

²⁶ (ibidem aliquanto superius) *add.* M²

minando et seviendo deterreant. Sed cum a malo et illicito prohibent, correctores et consultores sunt; cum autem a bono et licito, persecutores et oppressores sunt. Culpantur etiam qui prohibent a malo, si modum peccati modus correctionis excedat.

(lib. 2 contra literas Petiliani, cap. 10) Ctp 3.20.25 (q. 7, c. Si de rebus.), (25, q. 4, c. Qui pecc.), (23, q. 5, c. Ad fidem.), (23, q. 3, c. Pro membris.)

76*

¹Augustinus super epistolam Iohannis, cap.² 7

Non putes nunc³ te amare servum tuum, quando eum non cedis, aut tunc amare filium tuum quando non das disciplinam, aut tunc amare vicinum tuum quando non corrigis eum. Non est ista caritas, sed languor; ferveat caritas ad emendandum, ad corrigendum; sed si sunt boni mores, delectent; si sunt mali emendentur.

(Tractatu 7) Ctp 3.20.26; IP 8.22 (23, q. 5, c. Non putes.)

¹ Quod caritas est corrigere proximum add. as rubric M

² cap. CPBSAM; tractatu Fr

³ nunc CRPVBSA; tunc P²M

77*

¹Augustinus de civitate Dei, lib. XIX

Non est innocentie, parcendo sinere ut in malum gravius incidatur. Pertinet ergo ad innocentis officium non solum nemini malum inferre, verum etiam cohibere a peccato, vel punire peccatum, ut aut ipse qui prius oditur, corrigatur experimento, aut alii terreantur exemplo.

(cap. 16) Ctp 3.20.27

¹ De eodem. add. as rubric M

78*

¹Augustinus in libro Quest. Novi et Veteris Testamenti, cap. 104²

Videns Petrus apostolus³ insurgentes hostes, protulit gladium et amputavit auriculam servi sacerdotis. Tunc Iesus dixit Petro ut recondideret gladium in thecam suam, Omnis enim, inquit, qui acceperit gladium, gladio peribit. Ut quid parari iussit, qui prohibuit percutere,⁴ cum non utique iniuste videatur apostolus percussisse? Quantum enim pertinet ad rem⁵, percussit eum quem contra se armatum videbat. Resistere enim debuit ingratis servis, et ad Dominum necandum armatis. Item⁶. Quare contuens Dominus factum apostoli Petri, eum qui gladio usus fuerit gladio dixit perire, cum non iniuste

¹ Quod nulli liceat gladio iuste occidere excepto iudice add. as rubric M

² 104 PVBSA; 4 CR; om. M

³ Pet. ap. CPBSM; ap. Pet. V

⁴ eum etiam morti designans [reum etiam mortis designans eum add. M²] qui percusserit gladio add. M, om. CPBSA

⁵ [Petrus] add. M

⁶ (aliquanto post) add. M²

percussisse videatur Nam sicut significatur in Luca, ipso Domino permittente percussit, et sic prohibitus hec audivit. Ideo etenim permissum est ut et vindicare se posse videretur, sed nolle; et virtus ostenderetur in eo manere in quo fuerat, et in utroque vindicare se posse non ambigeretur. Inimici vero pro certo haberent datam ab eo potestatem ut hec facerent, non enim victus apparebat, sed tradens se voluntati eorum. Quare ergo sententia data est ut qui accipit gladium, gladio pereat, nisi quia nulli licet, excepto iudice, gladio quemquam occidere? Apostolo autem Petro usque ad hoc permissum est, quod dolorem faceret, non quod occideret. Hoc enim audiens, ne iterum percuteret dicit⁷. Preterea⁸ quia Christianis iam factis occidere non licet; in misericordia enim positus, lege iuris mundo crediti uti non licet aspere.

(cap. 104) IP 8.23 from Quare ergo sententia only

⁷ dicit CPBS; didicit M

⁸ [Aug. vulgo nunc sic habet, Ob hoc enim audiebat, ne iterum percuteret. Didicit praeterea, etc.] add. M²

79*

¹Augustinus ad Lecarium²

Qui vitiis nutriendis parcat et fovet, ne contristet peccantium voluntatem, tam non est misericors, quam qui non vult cultrum rapere puero, ne audiat plorantem, et non timet ne vulneratum doleat vel extinctum.

Ctp 3.20.28; IP 8.25 (23, q. 5, c. Qui vitiis.)

¹ Quod non est misericors, qui vitiis parcat et fovet ea add. as rubric M

² Lecarium CPBS; Necarium A; Laetarium M [Lectarium, Gratia. legit Lotharium] add. M²

80*

¹Augustinus ad Emeritum²

Nostri adversus illicitas et privatas vestrorum violentias (quas et vos ibi qui talia³ facitis, doletis et gemitis) a potestatibus ordinatis vincti⁴ petunt, non quod hos persequantur, sed quia se defendant.

(epist. 164). Ctp 3.20.29; IP 8.26

¹ Quod [non add. Fr] liceat Christiano se defendere add. as rubric M

² Emeritum PVBSM; Emertium C; Demercium R; Donatistam add. M

³ non add. M, om. CPBS

⁴ vinct- CPBS; tuit- M

81*

¹Vita beati Ambrosii²

Cum consulatus sui tempore imperator Honorius in urbe Mediolanensi Libicarum ferarum exhiberet munus, populo illuc concurrente, data copia est missis militibus ab Stilicone comite hortatu Eusebii prefecti, ut Cresconius quidam de ecclesia raperetur,

¹ Qualiter beatus Ambrosius quemdam defendit, ne de ecclesia raperetur Ex add. M

² (auctore Paulino). add. M²

quem confugientem ad altare Domini sanctus episcopus cum clericis qui in tempore aderant, defendendum circumdedit. Sed multitudo militum, que duces suos habebat de perfidia Arianorum, prevaluit adversum paucos, atque ablato Cresconio exultantes ad amphitheatrum reversi sunt, ecclesie luctum non modicum derelinquentes.

82*

¹*Gesta*² *Adriani pape*

Adrianus Desiderii regis adventum appropinquasse cognoscens, aggregans universum populum Tuscie, Campanie, et ducatus Perusini, et aliquantos de civitatibus Pentapoleos, munivit hanc civitatem Romanam, omnesque armati parati erant vel si ipse rex adveniret, fortiter ei³ cum Dei⁴ et beati⁵ Petri, orationibus fulti predicti sanctissimi presulis, illi resisterent. Nam ecclesias beati Petri et Pauli exornare fecit eius sanctitas, et cuncta eorum cimilia⁶ et ornatus in hanc civitatem Romanam introduxit, claudi faciens omnes ianuas ecclesie beati Petri, et de intus seris supponi ac muniri iussit, ut si ipse protervus rex sine commeatu et permissu pontificis advenisset, minime aditum in eandem ecclesiam introeundi haberet, nisi brachio ad sue anime interitum ipsas confringeret ianuas.

¹ Qualiter se Adrianus papa adversus Desiderium regem ad resistendum munivit *add. as rubric* M

² Gesta CPBSA; Ex gestis M

³ ei CPBSM, *om.* A

⁴ auxilio *add.* M, *ss after* Petri P, in (*cancelled*) auxilio *add.* V; *om.* CBSA

⁵ beati CPBSA; sancti M

⁶ cimilia PVBSA; timilia CRL; thymilia [cymbala] M

83*

¹*Ex registro*² *Leonis IV Ludovico*³ *augusto*

Igitur cum sepe adversa a Sarracenorum partibus perveniant nuntia, quidam in Romanum portum Sarracenos⁴ clam furtiveque venturos esse dicebant, pro quo nostrum congregari precipimus populum, maritimumque ad littus descendere decrevimus, et egressi sumus Roma.

CB Leo IV 1b] IP 8.27

¹ De defensione Leonis papae contra Sarracenos *add. as rubric* M

² Ex reg. CPBSM; *om.* A

³ [Lothario] *add.* M

⁴ Sarrac. CPBS; *om.* M

84**¹Leo IV Ludovico² imperatori*

Scire vos oportet quod nunquam ab aliquibus nostros homines³ sinimus opprimi, sed si necessitas illis incurrerit, presentialiter inde dicamus⁴, quia nostri gregis in omnibus ultores esse debemus, et precipui adiutores.

CB Leo IV 7] IP 8.28

¹ De eodem *add. as rubric* M

² Ludovico CPBSHM; Lothario A

³ nost. hom. CPBM; hom. nos. S

⁴ inde dic. CPBS; vindicamus M

85**¹Item² Iohanni archiepiscopo*

Pro certo scitote quod nunquam permittimus nostros a vobis lacerari aut opprimi homines atque subiectos, sed si (quod non speramus) huius nostre monitionis dicta neglexeritis, et amplius aliquas oppressiones prefatis vel aliis nostris hominibus feceritis, presentialiter eos vindicabimus, et omnia vestra eripere curabimus, furibunda crudelique audacia.

CB Leo IV 8b]

¹ Item de eodem *add. as rubric* M

² Item CPBSA; Idem M

86**¹Item² iudici Sardinie*

Celsitudinem vestram duximus obsecrandam, ut nobis quantos tua previderit magnificentia, armatos sive pueros, sive adultos, ac iuvenes cum armis suis mandare dignemini, qui nobis quotidiana iussa possint explere.

CB Leo IV 17a]

¹ Qualiter auxilium a iudice Sardiniae petiit *add. as rubric* M

² Item CPBSA; Idem M

87**¹Item² exercitui Francorum*

Omni timore ac terrore deposito contra inimicos sancte fidei et adversarios omnium regionum viriliter agere studete.

Item

¹ Quod regnum coelorum consequantur qui pro defensione Christianorum occisi fuerint *add. as rubric* M

² Item CPBSA; Idem M

Ubi usque nunc parentes vestri publicum moverunt procinctum, semper victores extiterunt, nullaue eos multitudo populi superare potuit. Non enim audivimus ut aliquando sine fama victoriae reversi fuissent.

Item

Omnium vestrum nosse volumus caritatem, quoniam quisquis (quod non optantes dicimus) in hoc belli certamine fideliter mortuus fuerit, regna illi celestia minime negabuntur. Novit enim omnipotens, si quislibet vestrorum morietur, quod pro veritate fidei et salvatione patrie ac defensione Christianorum mortuus est, ideo³ ab eo pretitulatum⁴ premium consequetur.

CB Leo IV 21; Ctp 1.60.15-19 (pt only)] IP 8.30

³ P *obsc.*

⁴ pre- ss P²

88*

¹*Item*² *Lothario augusto*³

De illis tribus iam publice condempnatis et reprobis viris Georgio, Adriano, et Petro, ut vestra nobis mandavit sublimitas quod adhuc ad aliud confiteri iudicium debebant, omnino mirati sumus, quibus iam missis vestris presentibus iuxta legem Romanam sententia prefixa ac promulgata est. Et nisi tunc Paschalis adesset festivitas, qua mortis prohibente lege sententiam dare licitum non est, vivere eos illorum malitia atque iniqua presumptio non sineret. Pro hac itaque ratione, solummodo usque ad tempus suspensa est sententia utrorumque.

CB Leo IV 43a

¹ De damnatione Georgii cuiusdam, Adriani, et Petri *add. as rubric* M

² Item CPSA; Idem M

³ augusto CPBSA*Fr*; episcopo [augusto] M

89*

¹*Item*² *ex cronica Francorum*

Adrianus papa in die sancto Pasche, presente Carolo imperatore, anathematizavit Thasmonem ducem Bavariorum, nisi in omnibus obediret eidem imperatori et filiis eius, ac genti Francorum, sicut iuraverat patri suo Pippino, et sibi. Quod si nollet, et sanguinis effusio fieret, vel aliud aliquid mali, hoc supra³ eundem ducem et eius consentaneos esset⁴, et prefatus rex et sui ab ea culpa⁵ immunes essent.

CB Varia II 83] IP 8.31

¹ De excommunicatione Thasmonis ducis Bavariorum *add. as rubric* M

² Item CPS; Ier' A; Idem M

³ supra CPBSA; super M

⁴ *after* ducem S, *not* CPBM

⁵ ab ea culpa CPBM; *om.* S

90**¹Gregorius Veloci magistro militum*

Utile visum est, ut aliquanti illuc milites transmittantur, quos gloria tua admonere et hortari studeat, ut parati sint ad laborem. Item. Si huc, vel ad Ravennates partes, nec dicendum Arnulfum cognoveritis excurrere, vos a dorso eius ita (sicut viros fortes condecet) laborate, quatenus opinio vestra ex laboris vestri caritate² amplius in Romano populo³ (domino auxiliante) proficiat.

(lib. XII. regist. epist. c. 21). CB Varia II 112]

¹ Exhortatio Gregorii papae ad defensionem Rom. pont. add. as rubric M

² (qualitate habet hodie Gregor. forte legen. claritate) add. M²

³ [Republicae orig.] add. Fr

91**¹Ex gestis Caroli magni iuxta Alcuinum*

Rogatu et precibus Adriani Romane urbis episcopi exoratus, Carolus rex bellum contra Longobardos suscepit, quod prius quidem, et a papa Stephano eius² patre supplicante³ cum magna difficultate susceptum est.

cf above 9.103A] IP 8.32 (23, q. 8. c. Hortatu.)

¹ Quod Carolus rex adversus Longobardos rogatus Adriani papae bellum suscepit add. as rubric M

² Steph. eius CPBSM; eius Steph. A

³ (Gratia sic legit. quod prius quidem et a patre eius Pippino papa supplicante, etc.) add. M²

92**¹Augustinus retractationum lib. II, cap. 5*

Dixi, mihi non placere ullius secularis potestatis impetu schismaticos ad communionem violenter arctari et vere mihi tunc non placebat, quoniam nondum expertus eram vel quantum mali eorum auderet impunitas, vel quantum eis in melius mutandis conferre posset diligentia discipline.

¹ Retractatio sententiae illius Augustini, qua dixerat non placere sibi schismaticos cogi ad communionem add. as rubric M

93**¹Nicolaus papa ad consulta Bulgarorum*

Si nulla urget necessitas, non solum quadragesimali, sed omni tempore est a preliis abstinendum. Si autem inevitabilis urget opportunitas, nec quadragesimali est tempore pro defensione tam sua quam patrie, seu legum paternarum bellorum procul dubio preparationi parcendum, ne videlicet Deum videatur homo tentare. si habet quod faciat et sue ac illorum² saluti consulere non procurat, et sancte religionis detrimenta non precavet.

¹ Quod quadragesimali et omni tempore a praeliis sit abstinendum, nisi necessitas cogat add. as rubric M

² illorum CPBSM; aliorum Fr

(cap. 46).] IP 8.37

94*

¹*Innocentius papa Eusebio episcopo, cap. 3*

Quesitum est etiam super his qui pro baptismo administraverunt, et aut tormenta sola exercuerunt, aut etiam capitalem protulere sententiam. Nihil de his legibus a maioribus definitum; meminerant enim a Domino potestates has fuisse concessas, et propter vindictam noxiorum gladium fuisse permissum, et Dei ministrum esse datum in huiusmodi vindicem. Quomodo igitur reprehenderent factum quod auctore Domino viderent esse concessum? De his ergo, ut hactenus servatum est, sic habeamus ne aut disciplinam avertere, aut contra auctoritatem Domini venire videamur. Ipsi autem in ratione reddenda omnia gesta sua servabuntur. Item. Dum² legum auctoritas in improbos exercetur, erit dictator immunis.³

BD 6.44, Ctp 1.38.23 to gesta sua servabuntur]

¹ Quod ministri iudicum de administratione sua non damnentur *add. as rubric* M

² Dum CPBAM; Cum S

³ Item. Dum legum – immunis *om.* H

95*

¹*Pelagius Patricio Valeriano*²

Non persequitur, nisi qui ad malum cogit. Qui vero malum vel factum iam punit, vel prohibet ne fiat, non persequitur iste, sed diligit. Nam si, ut quidam putant, nemo aut reprimendus a malo nec³ retrahendus ad bonum est, humanas ac divinas leges necesse est evacuari, que et malis penam et bonis premia iustitia suadente constituunt; malum autem schisma est etiam per exterarum potestates opprimendum.

CB Pel. 66 pt] IP 8.36

¹ Quod qui malum punit, non persequitur, sed diligit *add. as rubric* M

² Pat. Val. CPBSM; Val. Pat. A

³ nec CPBSA; aut M

96*

¹*Ciprianus in nono genere abusiois*

Rex debet furta cohibere, adulteria punire, impios de terra perdere, parricidas et periurantes non sinere vivere, filios suos non sinere impie agere.

(*Exstat hic liber hodie August. tit. tom. IX.*) IP 8.33 (23, q. 5, c. Rex.)

¹ Quod rex mala punire debeat *add. as rubric* M

97*¹*Ambrosius de² officiis, lib. I*

Fortitudo que vel in bello tuetur a barbaris patriam, vel domi defendit infirmos, vel a latronibus socios, plena iustitie est.

(cap. 27) Ctp 3.20.30; IP 8.34 (23, q. 3, c. Fortitudo.)

¹ Bellum quod tuetur patriam plenum iustitiae esse. *add. as rubric M*

² de CPBSA; *om. M*

98*¹*Augustinus de civitate Dei, lib. I*

Miles cum obediens potestati sub qua legitime constitutus est, hominem occidit, nulla civitatis sue lege reus² homicidii. Immo nisi fecerit, reus³ imperii deserti atque contempti est⁴. Quod si sua sponte atque auctoritate fecisset⁵, crimen effusi humani sanguinis incidisset. Itaque unde punitur si fecit iniussus, inde punietur nisi fecerit iussus⁶.

(cap. 26) Ctp 3.20.31; IP 8.35a (23, q. 5, c. Miles.)

¹ Quod non sit reus homicidii miles, qui obediens potestati hominem occidit *add. as rubric M*

² est *add. M, om. CPBS*

³ est *add. M, om. CPBS*

⁴ est CPB; *om. M*

⁵ in *add. Fr, om. CPBSM*

⁶ *after corr. C*

99¹*Augustinus super Iohannem, parte I, cap. 11*

Quando vult Deus potestates concitare adversus hereticos, adversus schismaticos, adversus dissipatores ecclesie, adversus exsufflatores Christi, adversus blasphematores baptismi, non mirentur, quia Deus concitat ut a Sara verberetur Agar. Cognoscat se Agar, ponat cervicem, quia cum humiliata discederet a domina sua, occurrit ei angelus, et dixit ei, Quid est Agar ancilla Sare. Cum vero questa esset de domina, quid audivit ab angelo? Revertere ad dominam tuam. Item². Mirantur autem quia commoventur pastores fidei Christiane³ adversus detestandos dissipatores ecclesie. Nisi ergo moverentur, quomodo redderent rationem Deo pro imperio suo? Intendat caritas vestra quid dicam, quia pertinet hoc ad reges regas seculi Christianos, ut temporibus suis pacatam velint matrem suam ecclesiam.⁴

(trac. 2 ad c. III Ioan.) (23, q. 4, c. Quando.)

¹ Quod reges Christiani defendere debent matrem ecclesiam *add. as rubric M*

² (ibidem) *add. M²*

³ (potestates Christianae) *add. M², orig. add. Fr*

⁴ Item. Mirantur autem quia commoventur – ecclesiam *om. HL*

100

¹*Augustinus super Iohannem, parte II, cap. 42*

Plus peccat qui potestati innocentem occidendum livore tradit quam potestas ipsa, si eum timore alterius maioris potestatis occidit. Talem quippe Deus Pilato dederat potestatem ut esset etiam sub Cesaris potestate. Quapropter non haberes, inquit, adversum me potestatem ullam, id est quantulumcumque habes, nisi hoc ipsum tibi esset datum desuper Sed quoniam scio quantum sit (non enim tantum est ut tibi omnimodo liberum sit) propterea qui me tradidit tibi, maius peccatum habet. Ille quippe non metuendo potestati tradidit, sed invidendo; tu vero eandem potestatem in me exerciturus es metuendo. Nec timendo quidem presertim innocentem homo hominem debet occidere, sed tamen id zelando facere, multo magis malum est quam timendo. Et ideo non ait verax Magister, Qui me tibi tradidit ipse habet peccatum, tanquam ille non haberet, sed ait maius peccatum habet², ut etiam se habere intelligeret. Neque enim propterea illud nullum³ est.⁴

(tract. 116 ad c. XIX Ioan.)

¹ Quod plus peccat qui potestati innocentem ex invidia occidendum tradit quam ille qui alterius potestatis timore eum occidit *add. as rubric* M

² pecc. hab. CRVM; hab. pecc. PS

³ nullum CPBSFr; multum M

⁴ Neque - est CP(mg.)VBSM; Fr adds quia hoc maius est

101

¹*Augustinus de libero arbitrio, lib. I*

Si homicidium est hominem occidere, potest occidere aliquando sine peccato. Nam et miles hostem, et iudex vel minister eius nocentem, et² cui forte invito atque imprudenti telum manu fligit³, non mihi videntur peccare cum hominem occidunt. Respondet⁴, Assentior; sed homicide isti appellari non solent. Item. Respondet⁵, Militi iubetur lege ut hostem necet, a qua cede si temperaverit, ab imperatore penas luit. Non⁶ istas leges iniustas, vel potius nullas dicere audebimus? Nam mihi lex esse non videtur, que iusta non fuerit. Augustinus⁷. Legem quidem satis video esse munitam contra huiusmodi accusationes, que in eo populo quem regit, minoribus malefactis, ne maiora committat⁸ licentiam dat⁹, multo minus¹⁰ enim est eum qui aliene vite insidiatur quam eum qui suam tuetur, occidi; et multo immanius vitium hominem stuprum perpeti quam eum a quo illa vis infertur ab eo cui ferre conatur, interimi. Iam vero miles in hoste interficiendo minister est legis, quare officium suum facile nulla libidine implevit. Porro

¹ Quod potest homo aliquando occidi sine peccato *add. as rubric* M

² et CPBS; vel M

³ flig- CPBSM; fig- Fr

⁴ Evodius *add. M, om. CPBS*

⁵ R' CPB; om. SM. (ibid. cap. 5) *add. M*²

⁶ Non CPBS; Num M

⁷ (paulo post) *add. M*²

⁸ [committerentur] *add. M*

⁹ Respondet, Assentior, sed – licentiam dat *om. H*

¹⁰ minus CPBS; mitius [minus] M

ipsa lex que tuendi populi causa lata est, nullius libidinis argui potest. Siquidem ille qui tulit, si Dei iussu tulit, id est quod precipit eterna iustitia, expers omnino libidinis id agere potuit. Si autem ille cum aliqua libidine hoc statuit, non ex eo fit, ut ei legi cum libidine obtemperare necesse sit, quia bona lex et a non bono fieri¹¹ potest. Non enim si quis, verbi causa, tyrannicam potestatem nactus, ab aliquo cui hoc conducit, pretium accipiat, ut statuatur nulli licere ve ad coniugium feminam rapere, propterea mala lex erit, quia iniustus atque corruptus hanc tulit. Potest ergo illi legi, que tuendorum civium causa, vim hostilem eadem vi repelli iubet, sine libidine obtemperari. Et de omnibus ministris qui iure atque ordine potestatibus quibuscumque subiecti sunt, id dici potest. Sed illi homines lege inculcata, quomodo inculpati queant esse non video. Liberum eis itaque est, neminem necare pro his rebus quas inviti possunt amittere, et ob hoc amare non debent. De vita enim fortasse cuipiam sit dubium utrum anime nullo pacto auferatur, dum hoc corpus interimitur. Sed si auferri potest contemnenda est, si non potest, nihil metuendum. De pudicitia vero quis dubitaverit quin ea sit in ipso animo constituta, quandoquidem virtus est? unde a violento stupratore, nec ipsa eripi potest. Quicquid igitur erepturus erat ille qui occiditur, id totum in nostra potestate non est, quare quemadmodum nostrum appellandum sit non intelligo. Quapropter legem quidem non reprehendo, que tales permittit interfici, sed quo pacto istos defendam qui interficiunt non invenio. Respondet Evodius, Multo minus ego invenire possum, cur hominibus defensionem queras, quos reos nulla lex tenet.¹²

(cap. 4) Ctp 3.20.32 to appellari non solent; IP 8.38 to iusta non fuerit (23, q. 5. c. Si homicidium.)

¹¹ fieri CRPBS; ferri [fieri] M

¹² Iam vero miles in hoste – tenet om. H

101A (H)

Ambrosius Paterno

Hostem feriri victoria est, reum equitas, innocentem homicidium.

102

¹*Augustinus super psalmum CVIII*

Ulciscendi libido vitiosa est, magisque ad iudicem pertinet inter alios hoc discernere, quam bonum hominem sibi expetere. Paucorum est dignoscere, quomodo placeat pena inimicorum accusatori inimicitia sese saturare cupienti, et quam longe alio modo iudici² recta voluntate peccata punienti. Ille quippe reddit malum pro malo, iste autem etiam cum vindicat non reddit malum pro malo, quoniam iustum reddit iniusto. Quod autem iustum est, utique bonum est. Punit ergo non delectatione aliene miserie, quod est malum pro malo, sed dilectione iustitie, quod est bonum pro malo.

(ad versiculum Et posuerunt adversum me mala pro bonis)

¹ Quod iudex cum vindicat, non reddat malum pro malo add. as rubric M

² [placeat orig.] add. Fr

103

¹August.² *questionum in Exodum cap. 27*³

Cum minister iudicis occidit eum quem iudex iussit occidi, profecto si id sponte faciat homicida est, etiam si eum occidat. quem scit occidi a iudice⁴ debuisse.

(*Quest. 39 ad c. XI Exod.*.)] Ctp 3.20.33; IP 8.39 (23, q. 5, c. Cum minister.)

¹ Quo minister occidens quem iudex iusserit, non id sponte facere debet *add. as rubric* M

² lib. *add.* M

³ cap. 27 CPS; xxv.... B; 21 L; *om.* M

⁴ occ. a iud. CPBS; a iud. occ. M

104

¹August.² *questionum in Levitico*³, cap. 71⁴

Cum homo iste⁵ occiditur, lex eum occidit, non tu.

(*Quest. 68 ad c. XIX Levitic.*.)] Ctp 3.20.34; IP 8.41

¹ Quod lex occidit hominem, non minister. *add. as rubric* M

² lib. *add.* M

³ -ico CPBS; -icum M

⁴ cap. 71 CRVSL; cap. 72 P; lx....B; *om.* M

⁵ iste CPBS; iuste M

105

¹Augustinus *de diversis ecclesie observationibus*, cap. 15

Apud veros Dei cultores etiam ipsa bella pacata sunt, que non cupiditate aut crudelitate, sed pacis studio geruntur, ut mali coerceantur, et boni subleventur.

Ctp 3.20.35 (32, q. 1, c. Apud veros Dei.)

¹ Quod etiam bella apud veros cultores Dei pro pace suscepta pacata sunt *add. as rubric* M

106

¹Aug.² *questionum super Mattheum*³

Officia vindicte possunt implere boni bono animo, quomodo lex, quomodo iudex.

(lib. I. Q. Evangelii. quaest. 10.)] Ctp 3.20.36; IP 8.40 (23, q. 5, c. Officia.)

¹ De vindictis *add. as rubric* M

² lib. *add.* M

³ super Mattheum CPBS; evangeliorum M

107a

¹Augustinus *ad Marcellinum*

Si terrena ista respublica precepta Christiana custodiat, et ipsa bella sine benevolentia non geruntur, ut ad pietatis iustitiaeque pacatam societatem victis facilius

¹ Quod Christiana disciplina non omnia bella culpatur. *add. as rubric* M

consoletur². Nam cui³ licentia iniquitatis eripitur, utiliter vincitur, quoniam nihil est infelicius felicitate peccantium, qua⁴ penalis nutritur impunitas, et mala voluntas velut hostis interior roboratur. Item. ⁵Misericorditer enim si fieri posset, etiam bella gererentur⁶ a bonis, ut, licentiosis cupiditatibus domitis, hec vitia perderentur, que iusto imperio vel extirpari vel premi⁷ debuerunt. Nam si Christiana disciplina omnia⁸ bella culparet, hoc potius militibus consilium salutis petentibus in Evangelio diceretur, ut abiicerent arma, seque militie omnino subtraherent. Dictum est autem eis, Neminem concusseritis, nullam⁹ calumpniam feceritis, sufficiat vobis stipendium vestrum. Quibus proprium stipendium sufficere debere precepit, militare utique non prohibuit.

(*epist. 5*) *IP* 8.42

² consoletur CPBS; consulatur M

³ *corr. fr.* quia P

⁴ qua CRVSM; quia PB

⁵ (ibidem paulo post) *add. M*²

⁶ -re- ss C

⁷ (deprimi orig.) *add. Fr*

⁸ omna C

⁹ nullam CPBSM; nulli *Fr*

107b

Augustinus ad Macedonium

Non est iniquitas¹ sed potius humanitatis societate devictus², qui propterea est criminis persecutor, ut sit hominis liberator.

(*epist. 54*) *Ctp* 3.20.37a (23, q. 5, c. *Non est iniquitatis.*).

¹ iniquitas CPBS; iniquus P²V; iniquitatis [iniquus] M

² *corr. to* -inctus C

108

¹*Item*

Non frustra instituta sunt potestas regis, ius cognitoris², ungule carnificis, arma militis, disciplina dominantis, severitas etiam boni patris. Habent ista omnia modos suos, causas, rationes, utilitates; hec cum timentur, et coercentur mali, et quieti³ inter malos vivunt boni. Item. ⁴Cum homo ab homine occiditur, multum distat utrum fiat nocendi cupiditate, vel iniuste aliquid auferendi, sicut fit ab inimico, sicut a latrone; an ulciscendi vel obediendi ordine, sicut a iudice, sicut a carnifice; an evadendi vel subveniendi necessitate, sicut interimitur latro a viatore, hostis a milite. Et aliquando qui causa mortis fuit potius in culpa est quam ille qui occidit, vel ut si quispiam decipiat fideiussorem suum, atque ille pro isto supplicium legitimum luat; nec tamen omnis qui causa aliene mortis est, reus est, velut si quisquam⁵ stuprum petat, seseque, si non impetraverit, interimat. Quid, si filius timens patris pia verbera, precipitio pereat? quid, si alius homine

¹ *CPS break above at* Non est iniquitatis; Quod non frustra instituta est potestas regis *add. M*

² (gladii inseritur in orig.) *add. Fr*

³ [quietus] *add. M*, orig. *add. Fr*

⁴ Non frustra instituta – boni. Item *om. H*; (aliquanto post) *add. M*²

⁵ (quid si enim quisque, orig.) *add. Fr*

liberato, vel ne alius liberetur, sibi ipse mortem inferat? num propter istas alienorum motuum⁶ causas, aut sceleri consentiendum est, aut vindicta peccati que fit non nocendi sed corrigendi studio, etiam paterna tollenda, aut opera misericordie cohibenda sunt? Hec cum accidunt, debemus eis humanum dolorem, non propterea, illa ne accidant, recte factorum reprimimus⁷ voluntatem.

(*ibid. post multa, circa medium*) Ctp 3.20.37b (23, q. 5, c. Non frustra.)

⁶ (alienarum mortium, orig.) *add. Fr*

⁷ [reprimere] *add. M*

109*

¹*Augustinus ad Bonifacium comitem*²

Gravi de pugna conquereris³ dubites nolo, utile tibi⁴ tuisque dabo consilium. Arripe manibus arma⁵, oratio aures pulset auctoris, quia quando pugnatur, Deus apertis celis⁶ spectat, et partem quam inspicit iustam⁷ibi⁸ dat palmam.

(*epist. 194*).] Ctp 3.20.38; IP 8.43

¹ Quod in pugna Deus orandus est *add. as rubric M*

² comitem CPS; *om. M*

³ *after corr. C, ut add. M, om. CPS; ?B*

⁴ tibi RHM; tuis C; tui PVBS

⁵ arma man. *before corr. C*

⁶ [oculis] *add. M, orig. add. Fr*

⁷ A (fo. 192) *resumes*

⁸ ibi CPSAM; sibi *Fr*

110*

¹*Augustinus, lib. II, cap. 2*²

Qui gladio usus fuerit, gladio cadet. Ille autem utitur gladio qui nulla superiore ac legitima potestate vel iubente vel cedente³, in sanguinem alicuius armatur. Item.⁴ Sive Deo, sive aliquo legitimo imperio iubente, gerenda bella suscipiuntur a bonis, cum in eo rerum humanarum ordine inveniuntur, ubi eos tale aliquid vel iubente⁵, vel in talibus obedire⁶ ordo ipse constringit. Alioquin Iohannes cum ad eum baptizandi milites venirent dicentes, Et nos quid faciemus? responderet eis, Arma abiicite, militiam istam⁷ deserite, neminem percutite, prosternite neminem. Sed quia sciebat eos cum hec militando facerent, non esse homicidas, sed ministros legis, et non ultores iniuriarum suarum, sed salutis publice defensores, respondit eis, Neminem concusseritis, nulli calumpniam feceritis, sufficiat vobis stipendium vestrum. Item. ⁸Dominum Iesum Christum audiant

¹ Quod, Deo vel aliquo legitimo imperio iubente, recte bella suscipiuntur. Item *add. as rubric M*

² Lib. ii cap. 2 CPBA; *om. M; no insc. H*

³ ced- CPBS; conced- M

⁴ (*ibid. c. 74*) *add. M*²

⁵ -ente CPBS; -ere M

⁶ iuste *add. Fr, om. CPBSM*

⁷ mil. istam CPBS; istam mil. M

⁸ (*ibidem paulo post*) *add. M*²

Manichei hoc stipendium iubentem reddi Cesari, quod Iohannes dicit⁹ sufficere militi, Reddite, inquit, Cesari que Cesaris sunt, et Deo que Dei sunt. Et adhuc¹⁰ enim Dei¹¹ tributa prestantur, ut propter bella necessarium multis¹² stipendium prebeatur.¹³ Item.¹⁴ Interest quibus causis, quibusque auctoritatibus¹⁵ homines bella gerenda suscipiant; ordo tamen ille naturalis mortalium paci accommodatus hoc poscit, ut suscipiendi belli auctoritas atque consilium penes principem sit, exequendi autem iussa bellica ministerium milites debeant paci salutique communi. Bellum autem quod gerendum Deo auctore suscipitur, recte suscipi, dubitare fas non est. Item.¹⁶ Cum vir iustus, si forte sub rege homine etiam sacrilego militet, recte possit illo iubente bellare, cui¹⁷ pacis ordinem servans; cui quod iubetur, vel non esse contra Dei preceptum certum est, vel utrum sit certum non est, ita ut fortasse reum regem faciat iniquitas imperandi, innocentem autem militem ostendat ordo serviendi, quanto magis in administratione bellorum innocentissime deversatur¹⁸, qui Deo iubente belligerat? Quem male¹⁹ aliquid iubere non posse, nemo qui ei servit ignorat.²⁰
(*Aug. lib. XXII, contra Faustum, c. 70*). *Ctp 3.20.39 to alicuius armatur only; IP 8.44-47 (23, q. 4, c. Ille gladium.), (23, q. 1, c. Qui culpatur.)*

⁹ debere *add.* M, *om.* CPBS

¹⁰ Et adhuc CPBS; Ad hoc M

¹¹ Dei CPBSM; *om.* Fr

¹² multis CPS; militis B; multi A; militi M

¹³ Qui gladio usus – prebeatur. Item *om.* H

¹⁴ (*ibid.* c. 75) *add.* M²

¹⁵ auctoritatibus CVBSM; auctoribus PA

¹⁶ (*ibidem* post pauca) *add.* M²

¹⁷ cui CPBS; civicae M

¹⁸ dev- CPBS; div- M

¹⁹ male CPBM; *om.* S

²⁰ Item. Cum vir iustus, si – ignorat *om.* H

111*

¹*Hieronimus super Ioel*

Non solum homines ministri sunt et ultores ire Dei his qui malum operantur, et non² sine causa portant gladium, sed et³ contrarie fortitudines que appellantur furor et ira Dei.

(*ad cap. II*). *Ctp 3.20.40; IP 8.48 (23, q. 5, c. Non solum.)*

¹ De ministris Dei *add. as rubric* M

² (unde non) *add.* M²

³ *ss* S

112*

¹*Hieronimus super Isaiam, lib. V*

Non est crudelis qui crudeles iugulat, sed quia crudelis patientibus esse videbatur². Nam latro suspensus patibulo crudelem iudicem putat.

¹ Quod non est crudelis qui crudeles iugulat *add. as rubric* M

(*ad c. XIII, paulo post principium*). Ctp 3.20.41; IP 8.49 (23, q. 5, c. *Non est crudelis*.)

² -ebatur CPBS; -eatur M

113*

¹Item² super *Sophoniam*

Si quis fortitudinem latronis et pirate diripiat infirmosque reddat, prodest illi³ sua infirmitas. Debilitata enim membra, quibus prius non bene abutebantur, a malo opere cessabunt.

(*ad c. I*) Ctp 3.20.42; IP 8.50 (23, q. 3, c. *Si quis*.)

¹ Quod bene facit qui latronis vel piratae fortitudinem infirmat *add. as rubric* M

² Item CPBSA; Idem M

³ illi CBSA; illis PM; ill' V

114*

¹Ier² super *Ezechielem, lib. III*

Qui malos percutit in eo quod mali sunt, et habet vasa interfectionis ut occidat pessimos, minister est Domini.

(*Ad c. IX; in principio*.) Ctp 3.20.43; IP 8.51; (23, q. 5, c. *Qui malos*)

¹ Quod minister Dei est, qui malos in eo quod mali sunt punit. *add. as rubric* M

² Ier' CPS; Iheron' B; Ir' A; Idem M

115a*

¹Item² super *epistolam ad Galatas, lib. II*³

Iudex non est auctor sceleris, neque⁴ homines vinciendo.
(*in c.31 ad Gal., circa fin.*) Ctp 3.20.44; IP 8.52 (23, q. 5, c. *Iudex*.)

¹ Quod iudex puniens non est effusor sanguinis, sed minister legis *add. as rubric* M

² Item RPBSA; Idem M

³ II CPBSM; IV A

⁴ neque CPBS; nequam M

115b*

Item¹ super *Hieremiam*

Homicidas enim et sacrilegos, et venenarios punire non est effusio sanguinis, sed legum ministerium.

(*ad c. 22 init.*) Ctp 3.20.45; IP 8.53 (23, q. 5 c. *Homicidas*.)

¹ Item CBSH; *om.* PV; Idem M; Super Hier. Hom. - minist. *om.* A

116*¹*Isidorus Etimologiarum lib. XVIII, cap. 3*²

Iustum bellum est quod ex edicto geritur de rebus repetendis³, aut pro⁴ pulsandorum hostium causa.⁵ Iudex dictus est quia ius dictat populo, sive quod iure disceptet. Iure autem disceptare est iuste iudicare. Non est enim iudex si non in eo iustitia est.

Ctp 3.20.46; IP 8.54

¹ Unde iudex dicatur *add. as rubric* M

² cap. 3 CPS; cap. 4 A; *om.* M

³ (repetitis. orig.) *add. Fr*

⁴ *ss* C

⁵ (cap. 15) *add. Fr*

117*¹*Stephanus Luitwario episcopo*

Non autem sine causa gladium portat rex, vindex est enim contra omnes iniquos, ut terrore comprimat quos nequit corrigere monitis salubribus, Aggrediatur igitur secure que sunt Deo placita, in nullo ei beatus Petrus aberit cum suo ancipiti gladio, si tamen patrie saluti consulat.

CB Stephen V 6b] IP 8.55

¹ Quod non sine causa gladium portat rex *add. as rubric* M

118*¹*Pandectarum lib. I, tit. I*²

Vim atque iniuriam propulsemus; nam iure hoc venit, ut quod quisque ob tutelam sui corporis fecerit, iure fecisse estimetur.

Dig. 1.1.3; CB Varia II 16a] Ctp 3.20.47; IP 8.56

¹ Quod quisque tutelam corporis sui iuste faciat *add. as rubric* M

² I CPBSA(CB); III M

119*¹*Augustinus*² *quest. in*³ *Numeri, cap. 44*⁴

Notandum est sane quemadmodum iusta bella gerebantur a filiis Isrel contra Amorrheos, innoxius enim transitus negabatur, qui iure humane societatis equissimo patere debebat.

(Lib. Quaest. 4 super Nume., ad c. XXI. 2. 44] Ctp 3.20.48; IP 8.57

¹ De iusto bello Israelitarum contra Amorraeos *add. as rubric* M

² lib. *add.* H

³ libro *add.* H, *om.* CRPBSM

⁴ 44 CRPBSM; 43 H

120*¹*Ambrosius de officiis, lib. I*

Non in inferenda, sed² depellenda iniuria lex virtutis est. Qui enim non repellit a socio iniuriam, si potest, tam est in vitio quam ille qui facit.

(cap. 36) Ctp 3.20.49; IP 8.58

¹ De pellenda iniuria *add. as rubric* M

² in *add. M, om. CPBS*

121*¹*Augustinus ad Bonifacium comitem*

Quid distat inter Arrianos et Donatistas?² Quomodo reges Domino serviunt in timore, nisi ea que contra Domini iussa fiunt religiosa severitate prohibendo atque plectendo? Aliter enim servit quia homo est, aliter quia etiam rex est. Quia homo est, servit vivendo fideliter; quia³ etiam rex est, servit leges iusta precipientes et contraria prohibentes convenienti vigore sanciendo.

(epist. 50)]. Ctp 3.20.50; IP 8.59 (23, q. 4, c. Si Ecclesia in fine.)

¹ Quod rex aliter servit Deo ut homo, aliter ut rex *add. as rubric* M

² Quid - Don. CRPBSA; *om. HM*

³ vero *add. AFr, om. CPBSM*

122*¹*Concilium Arelatense I², cap. 3*

Qui arma proiiciunt in prelio, placuit eos abstinere a communione.

¹ De poenitentia eorum qui arma in praelio proiiciunt *add. as rubric* M

² I CPBSM; lib. I A

123*¹*Gregorius Theodoro medico*

Valde mihi durum videtur, ut ab eius servitio milites suos prohibeat imperator, qui et ei omnia tribuit, et dominari eum non solum militibus, sed etiam sacerdotibus concessit. Numquid si intentio servandarum rerum² est, non poterant ea ipsa monasteria que milites suscepissent alienas res reddere, atque ad conversionem homines tantummodo habere?

(lib. II regist., epist. 64, seu cap. 104)

¹ Quod milites Deo et ecclesiis servire debeant. *add. as rubric* M

² in *mg. P*

124*

¹*Gregorius lib. VIII² registri³ omnibus episcopis de lege Mauriti augusti*

Legem quam piissimus imperator dedit, ne fortasse hi qui militie vel rationibus sunt publicis obligati, dum causarum suarum periculum fugiunt, ad ecclesiasticum habitum veniant, vel in monasteriis convertantur, vestre studii fraternitati transmittere. Hoc maxime excitat⁴, quod hi qui seculi actionibus implicati sunt, in clero ecclesie prepropere suscipiendi non sunt, quia dum in ecclesiastico habitu non dissimiliter quam vixerant vivunt, nequaquam student seculum fugere, sed mutare. Quod si etiam tales quoque monasterium petunt, suscipiendi nullo modo sunt, nisi prius actionibus publicis fuerint absoluti. Si qui vero ex militaribus numeris⁵, in monasteriis converti festinant, non sunt temere suscipiendi, nisi eorum vita subtiliter fuerit inquisita. Et iuxta normam regularem debent in suo habitu per triennium probari, et tunc monachicum habitum Deo auctore suscipere.

(*Greg. epist. 9 lib. VII, ad episcopos Sicilie*)] Ctp 3.20.51 (*Dist. 53, c. Legem.*)

¹ Ut milites antequam in monasterio recipiantur per triennium probentur. *add. as rubric M*

² VIII CPSHAM; VII B

³ Reg. CPBSM; *om.* A

⁴ [exhortans. orig.] *add. Fr*

⁵ [viris] *add. M, orig. superadd. Fr*

125a*

¹*Augustinus de verbis Domini, tract. 19*

Militare non est delictum, sed propter predam militare peccatum est. Nec rempublicam gerere criminis est, sed ideo agere rempublicam, ut rem familiarem potius augeas, videtur esse damnable. Propterea enim providentia quadam militantibus sunt stipendia constituta, ne dum sumptus queritur, preda² grassetur. Item³. Dominus ipse dixit, Reddite que sunt Dei Deo, et que sunt Cesaris Cesari, igitur quod Cesar precipit ferendum est, quod imperii⁴ dicit⁵ tolerandum est. Sed fit intolerabile, dum illum⁶ preda exactionis accumulatur. Item⁷. Interrogaverunt Iohannem milites dicentes, Quid faciemus et nos? Ait illis. Neminem concutiatis, neque calumpniam faciatis, sed contenti estote stipendiis vestris. Sic autem cognoscere se debet omnis homo qui militat; non enim tantum de his militantibus Scriptura loquitur qui armata militia detinentur, sed quisquis⁸ militie sue cingulo utitur, dignitatis sue miles ascribitur, atque ideo hec sententia potest dici, verbi gratia, militibus, protectoribus, cunctisque rectoribus, Quicumque sibi stipendia publice decreta consequitur, si amplius querit, tanquam calumpniator et concussor, Iohannis sententia condempnatur.⁹

¹ Quod non est delictum militare, nisi pro praeda et huiusmodi *add. as rubric M*

² [praedo] *add. M*

³ Item CPBM; *om.* S. (ibidem post pauca) *add. M²*

⁴ imperii CPBSA; imperator M

⁵ dicit CPBAM; dixit S; indicit *Fr*

⁶ illum CPBSA; illud M

⁷ (ibidem aliquando post) *add. M²*

⁸ -quis CPBSM; -que *Fr*

⁹ Item. Dominus ipse dixit – condempnatur *om.* H

(in Matth. de ver. Domini serm. 19). Ctp 3.20.52; IP 8.60 (23, q. 1, c. Militare.)

125b*

Augustinus¹ ad Bonifacium comitem

Milites sub armis militare non prohibuit Iohannes, quibus suum stipendium sufficere debere precepit.

(*episti. inter eas quae recens inventae ad calcem episto. accessere*) Ctp 3.20.53a

¹ August. CPBSM; Amb. A

126*

¹Item

Noli existimare neminem Deo placere posse qui in armis bellicis militat. In his erat sanctus David, cui Dominus tam magnum perhibuit testimonium; etiam in his plurimi illius temporis iusti. In his erat et ille centurio qui Domino dixit, Non sum dignus ut intres sub tectum meum.

(*ibidem paulo ante*) Ctp 3.20.53b

¹ Item CPBA; Aug. ad Bonifacium comitem H (*which omits c 125b*); Quod non est existimandum milites Deo non placere. Idem *with break* M; *no break* S

127*

¹Vita beati Gregorii lib. I², cap. 16

Dum³ ad clericalem professionem tam ex ecclesiastica quam ex seculari quoque militia diversis occasionibus quotidie pene innumerabilis multitudo conflueret, pastor ad omnia providus nequaquam eos ad ecclesiastici decoris officium, sed ad capiendum solummodo monachicum propositum suscipiendos esse censebat.

(*auctore Iohanne diacono Rom. Ecclesie*).

¹ Quod milites non sint ad clerum suscipiendi, sed ad monachicum habitum. Ex *add.* M

² I CPBSA; II M

³ Dum CPSAM; Cum B

128*

¹Item² lib. III, cap. 51³

Porro Mauricio tunc avarissimo, simulque rapacissimo principi, suggestionibus inimicorum suorum funestissimam legem ferenti, ut nulli militum qui videlicet in manu signatus fuisset, converti liceret, inter cetera sic respondit, Ad hoc potestas super omnes homines pietati dominorum meorum celitus data est, ut qui bona appetunt, adiuventur, ut celorum via largius pateat, ut terrestre regnum celesti regno famuletur. Et ecce aperta voce dicitur, ut ei qui semel in terrena militia signatus fuerit, nisi aut expleta militia aut

¹ Ut imperator nulli militum prohibeat, si converti voluerit. *add. as rubric* M

² Item CPBSA; Ibidem M

³ 51 CPBSA; 50 M

pro debilitate corporis repulsus, Christo militare non liceat. Ad hec etiam⁴ per me servum ultimum suum et vestrum Christus respondet dicens, «Ego te de notario comitem excubitorum, de comite excubitorum Cesarem, de Cesare imperatorem, non solum hoc, sed etiam patrem imperatorum feci. Sacerdotes tue manui commisi, et tu a meo servitio milites tuos subtrahis?» Responde, ergo⁵, piissime domine, servo tuo, quid venienti et hec dicenti responsurus es in iudicio Domino tuo? Et post pauca, Requirat ergo⁶ Dominus meus⁷ quis prior imperatorum talem legem dederit, et subtilius estimet si debuit dari⁸.

⁴ etiam CPSM; ecce A; [al. ecce orig.] *add. Fr*; ?B

⁵ ergo CPBSA; rogo [ergo] M

⁶ ergo CPBSM; rogo A

⁷ meus CPBSA; misericors M; [al. meus, orig.] *add. Fr*

⁸ deb. dari CPBSA; dari debuerit M

129*

¹*Idem Theodoro medico post aliqua*²

Peccatis, inquit, meis facientibus, ex quorum suggestionem vel consilio, nescio, talem in republica sua legem protulit imperator, ut nullus qui actionem publicam egit, nullus qui officio vel manu signatus, vel inter milites fuit habitus, ei in monasterio converti liceat, nisi forte militia eius fuerit expleta. Quam legem primum (sicut hi dicunt qui leges veteres noverunt) Iulianus protulit, de quo scimus omnes quantum Deo adversus fuit.

(*Greg. lib. II regist., ep. 64*).

¹ Quod imperator milites converti prohibens Deo adversus sit *add. as rubric* M

² post aliqua CRVSA; post aliam P; post pauca B; *om.* M

130

*De homicidiis voluntariis*¹. *Ex concilio Triburiensi, cap. 4*

Si quis spontanea voluntate homicidium perpetraverit, iuxta decreta Melchiadis pape, et Triburiensis concilii statuta, talem penitentiam accipere debet². In primis, ut licentiam non habeat ecclesiam intrandi illos proximos quadraginta dies, nudis pedibus incedat, et nullo vehiculo utatur. In laneis vestibibus sit absque femoralibus, arma non ferat, et nihil sumat in his quadraginta diebus nisi tantum panem et salem, et puram aquam bibat, et nullam communionem cum ceteris Christianis neque cum alio penitente habeat in cibo et potu, antequam quadraginta dies adimpleantur, et ex cibo quem sumit nullus alius manducet. Considerata vero persone qualitate vel infirmitate, de pomis vel oleribus, seu leguminibus, prout visum fuerit, aliquid pro misericordia indulgeatur, maxime si quis coactus, et non sponte homicidium fecerit. Et ei omnimodis ex canonica auctoritate interdicator, ut in his diebus cum nulla femina misceatur, nec ad propriam uxorem accedat, nec cum aliquo homine dormiat. Iuxta ecclesiam sit, ante cuius ianuas peccata sua defleat, diebus ac noctibus non de loco ad locum pergat, sed in uno loco his

¹ et modo poenitentiae eorum *add.* M

² Si quis - accipere debet *is the rubric to BD 6.1; in text* CPBM

quadraginta diebus sit. Et si forte habuerit insidiatores vite sue, interim differatur ei penitentia, donec ab episcopo pax ei ab inimicis concedatur. Et si infirmitate detentus fuerit, ita ut non possit digne penitere, differatur penitentia donec sanitati restituatur. Si autem longa egritudine detentus fuerit, ad sententiam episcopi pertinebit, quo modo reum et infirmum sanare disponat. Completis quadraginta diebus, aqua lotus, vestimenta et calceamenta accipiat, et capillum incidat.

(cap. 55, sed sententiis in plerisque transpositis). BD 6.1]

131

Quid in primo anno observare debeat. Ex eodem concilio, cap. 5

¹In primo anno post quadraginta dies, totum illum annum a vino, a medone, et mellita cervisia, a carne, et caseo et pinguibus piscibus abstineat, nisi festis diebus qui in illo episcopio a cuncto populo celebrantur. Et nisi forte in magno itinere, vel in hoste, vel diu ad Dominicam curtem², vel infirmitate detentus sit, tunc liceat uno denario, vel pretio unius denarii, aut tres pauperes pascendo tertiam feriam, quintam feriam, et sabbatum redimere, ita duntaxat, ut una re de tribus utatur³. Postquam domum venerit, aut sanitati fuerit restitutus, nullam licentiam habeat redimendi. Completo anni circulo in ecclesiam introducatur, et pacis osculum ei concedatur.

(cap. 56). BD 6.2]

¹ (locus obscurus) add. M²

² [curtim] add. M

³ (ut vel carne, vel vino, vel medone, id est de tribus una re utatur, non omnibus vescatur. Ita codex conciliorum) add. M²

132

Quid in secundo et tertio anno observare debeat. Ex eodem, cap. 6

In secundo et tertio anno similiter ieiunet¹, nisi quod tertiam feriam, et quintam, et sabbatum potestatem habeat redimendi pretaxato pretio ubicumque est. Cetera diligenter omnia observet, ut in primo anno.

(ita codex conciliorum. cap. 57). BD 6.3]

¹ (poeniteat) add. M²

133

Quid in reliquis quatuor annis observare debeat. Idem de eodem, cap. 7¹

Quatuor anni deinde restant, per quos singulos ieiunet tres quadragesimas. Unam ante Pascha cum ceteris Christianis, abstinendo de vino, medone, mellita cervisia, carne et sagimine, et ovis, et pinguibus piscibus. Alteram ante nativitatem sancti Iohannis Baptiste, si aliquid remanet de quadraginta diebus, post missam sancti Iohannis impleat. Tertiam ante Natalem Domini ieiunet, ut supradictum est. Et in quatuor supradictis annis tertia et quinta feria et Sabbato utatur quicquid vult. Et secundam et quartam feriam

¹ 7 CRVBSM; 6 P

redimere potest pretio iam supradicto, sextam omnimodis observet in pane et aqua, et nequaquam redimat. His expletis, sacram communionem accipiat.

(cap. 58). BD 6.4]

134

De homicidiis et calumpniis episcoporum et reliquorum ordinum. Ex concilio apud Theodonis villam, cap. 1

In concilio apud Theodonis villam ubi interfuerunt triginta duo episcopi, Aistolfus, Maguntiensis archiepiscopus, cum suis suffraganeis¹; Hecti² Treverensis archiepiscopus cum suis suffraganeis;³ Ebo⁴, Remensis archiepiscopus, cum suis suffraganeis, cum nuntiis reliquorum episcoporum Gallie et Germanie, ob nimiam presumptionem quorundam tyrannorum in sacerdotes Domini bacchantium, et propter factum quod in Vasconia noviter acciderat de episcopo Iohanne inhoneste et inaudite mordridato, decretum est ut communi consensu et humili devotione supplicarent auribus principis, si sue pietati complaceret, ut calumpnia in Christi sacerdotes peracta, iuxta sinodica determinaretur pleniter statuta. Hoc idem episcoporum iudicio placeret, si ex toto secundum potestatem ipsorum posset definiri, id est, ut canonica ferirentur sententia, hi videlicet qui timorem Domini post ponentes in ministros suos grassari presumerent. Quod si vero pietati illius complaceret, iuxta capitula regum precedentium, ubi eorum provisio misericorditer in offensis pecunie quantitatem interposuit, pro consolatione⁵ sancte ecclesie, ut prefate res per pecuniam ab imperatoribus sacerdotibus⁶ ad defensionem concessam, et per penitentiam determinarentur episcoporum iudicio, si pietas illius collaudare voluerit, sic definiri eis complaceret. Si quis subdiaconum calumpniatus fuerit, vulneraverit, vel debilitaverit, et convaluerit, 5 quadragesimas sine subditis annis peniteat, et 300 solidos cum sua compositione et episcopalibus bannis episcopo componat. Si autem mortuus fuerit, singulas supradictas quadragesimas cum sequentibus annis peniteat, et 400 solidos cum tripla sua compositione, et episcopalibus bannis triplicibus episcopo componat⁷. Si diaconum calumpniatus fuerit, et convaluerit, sex quadragesimas sine subditis annis peniteat, et 400 solidos cum compositione sua et episcopalibus bannis componat; si autem mortuus fuerit, singulas supradictas sex quadragesimas cum sequentibus annis peniteat, et 600 solidos cum tripla sua compositione, et episcopalibus bannis triplicibus episcopo componat. Si⁸ presbiterum calumpniatus fuerit et passaverit⁹ quadragesimas sine subditis annis peniteat, et 600¹⁰ solidos cum triplici sua compositione, et episcopalibus bannis triplicibus episcopo

¹ Hetti - suff. om. S

² Hecti CPB; Hecto [Hetto] M

³ Hecti – suffrag. in lower mg. R. Hadabaldus archiepiscopus cum suis suffraganeis add. M, om. CRPB, [Coloniensis, orig.] superadd. Fr

⁴ [Ebbo] add. M

⁵ (levigatione poenitentiae placuit) add. M²

⁶ (et a sibi succedentibus) add. M²

⁷ (cum compositione sua et episcopalibus bannis episcopo componat) add. M²

⁸ quis add. M, om. CPBS

⁹ fuerit et passaverit 6 CPBS; vulneraverit vel debilitaverit et convaluerit 7 [12] M, (alia lectio 600 orig.) add. Fr

¹⁰ 600 CPBS; 900 M

componat. Si autem mortuus fuerit, duodecim annorum penitentia secundum canones ei imponatur, et 900 solidos cum triplici compositione sua, et episcopalibus bannis triplicibus episcopo componat. Si quis episcopo insidias posuerit, comprehenderit, vel in aliquo dehonestaverit, decem quadragesimas cum subditis annis peniteat, et presbyteri non occisi triplicem compositionem componat. Si autem casu et non sponte occiditur, cum comprovincialium episcoporum concilio homicida peniteat. Si quis autem sponte eum occiderit, carnem non comedat, vinum non bibat omnibus diebus vite sue, cingulum militare deponat, absque spe coniugii in perpetuo maneat. Aistolfus Magontiensis episcopus dixit, Si principibus placuerit aliisque suis fidelibus, rogemus ut collaudetur et subscribatur. Et collaudatum est, et subscriptum est tam a principe quam a ceteris omnibus.

(sub Paschale I) BD 6.5] (17, q. 4, c. Si qui subdiaconum.)

135

*De eadem re. Ex concilio Triburiensi cap. 1. Capitulum ecclesiasticum apud Triburiam¹
a Carolo magno, et primis Gallie et Germanie collaudatum et subscriptum*

Placuit nobis et fidelibus nostris, ut sicut ab episcopis et reliquis sacerdotibus, ac Dei servis alio anno apud Theodonis villam admoniti fuimus et rogati, ut episcopi et eorum ministri, quos Deus suo non humano iudicio reservavit, iuxta sanctorum canonum, sanctorumque patrum ac capitularium precedentium regum coram positorum statuta, et Dei sacerdotes eorumque cooperatores, quorum intercessionibus supplicationibusque sancta Dei ecclesia constare videtur, intacti permaneant, constituamus.² Ut si quis subdiaconum calumpniatus fuerit et convaluerit, penitentia canonica peniteat, et 300 solidos episcopo componat. Et si mortuus fuerit, iuxta id quod canones precipiunt peniteat, et 400 solidos episcopo componat.³ Si diaconum quis calumpniatus fuerit, et convaluerit, peniteat secundum canones, et 400 solidos episcopo componat. Si non convaluerit iuxta precepta sinodalia peniteat, et 600 solidos episcopo componat.⁴ Si presbyterum quis male tractaverit et passaverit⁵, secundum eius episcopi sententiam peniteat, et 900 solidos episcopo componat. Si autem mortuus fuerit, ut sinodus diiudicaverit peniteat, et 1200⁶ solidos episcopo componat.⁷ Et si quis episcopo insidias posuerit, comprehenderit, vel in aliquo dehonestaverit, peniteat secundum canonum statuta, et presbyteri non occisi triplicem compositionem cum iustitiis que in superiori capitulo scripte et confirmate esse videntur, componat.⁸ Si quis per industriam episcopum occiderit, iuxta id quod apud Theodonis villam a triginta duobus episcopis⁹ decretum est, et quod ibi a nobis, et a primatibus totius Germanie et Gallie benigna collaudatione

¹ (Codex conciliorum attribuit Theonis villensi concilio) *add.* M², praecedenti, post quod haec habentur *superadd. Fr*

² (Cap. 1.) *add. Fr*

³ (Cap. 2.) *add. Fr*

⁴ (Cap. 3.) *add. Fr*

⁵ *spass- Fr*

⁶ 1200 CPBS; 120 M; [900 habet codex Conciliorum] *add.* M²

⁷ (Cap. 4.) *add. Fr*

⁸ (Cap. 5.) *add. Fr*

⁹ [Triburiam, a 22 episc. sic codex conc.] *add.* M²

collaudatum est et subscriptum est, peniteat et pecuniam a nobis concessam ecclesie viduate persolvat. Et hoc de nostro adiecimus, ut si quis in his supradictis sanctorum canonum nostrique decreti sanctionibus, episcopis inobediens et contumax extiterit, primum canonica sententia feriat, deinde in nostro regno beneficium non habeat, et allodis¹⁰ eius in bannum mittatur, et si annum et diem in nostro banno permanserit, ad fiscum nostrum redigatur, et captus in exilium relegetur, et ibi tam diu custodiatur et constringatur donec coactus Deo et sancte ecclesie satisfaciatur, quod prius gratis facere noluerat. Et si omnibus vobis ista complacuerint, dicite. Et tertio ab omnibus conclamatum est, Placet. Et imperatores, et pene omnes Gallie et Germanie principes subscripserunt, singuli singulas facientes cruces. Et ecclesiasticus ordo Deo et principibus laudes referentes, himnum, Te Deum laudamus decantabant, et sic soluta est synodus.
BD 6.6]

¹⁰ [allodium] add. M

136

De eadem re. Ex concilio Maguntiensi, cap. 24¹

Qui presbiterum occidit, duodecim annorum ei penitentia secundum canones imponatur; aut si negaverit, si liber est cum 72 iuret. Si autem servus super duodecim vomeres ferventes se expurget. Convictus noxe usque ad ultimum vite tempus militie cingulo careat, et absque spe coniugii maneat.

BD 6.7] (17, q. 4, c. *Qui presbyterum.*)

¹ 24 CPBSH; 19 M

137

De interfectoribus sacerdotum. Ex concilio Vormatiensi, cap. 3¹

Qui sacerdotem voluntarie occiderit, carnem non comedat, et vinum non bibat cunctis diebus vite sue. Ieiunet usque ad vesperam, exceptis diebus festis atque Dominicis. Arma non sumat, equum non ascendat, ecclesiam per quinque annos non ingrediatur, sed ante fores ecclesie stet. Post quinque annos ecclesiam ingrediatur, nondum vero communicet, sed inter audientes stet. Cum autem fuerit duodecim anni cursus finitus, communicandi ei licentia concedatur, et equitandi tribuatur remissio. Maneat autem in reliquis observationibus tres dies per hebdomadam, ut perfectius purificari mereatur.

(conc. Magunt. sub Arnulpho imper. c. 16, et Tribur. c. 5). BD 6.8]

¹ 3 CPSH; 4 B; 13 M

138

De presbiteris depositis et sic occisis. Ex concilio Turonico, cap. 3

Nuntiatum est nobis quod aliqui qui olim dixerunt se fuisse sacerdotes, et postea degradati pro suis peccatis penitentiam agendo, suffragia sanctorum per diversa loca transeuntes quesierunt, trucidati sunt; huiusmodi interfectoribus omnem ecclesiasticam

dignitatem denegamus, donec dignam penitentiam pro reatu suo, secundum iudicium episcoporum exsolvant, quia gravius aliis homicidis penitere debent.

BD 6.9]

139

De presbiteris qui sine orario occiduntur. Ex concilio Triburiensi, cap. 26, cui interfuit Arnulfus rex

Ut presbiteri non vadant nisi stola vel orario induti. Et si in itinere spoliantur vel vulnerantur, aut occiduntur non stola vestiti, simplici emendatione sua solvantur; si autem cum stola, triplici.

BD 6.10] (14, q. 4, c. Ut presbyteri.)

140

De presbitero interfecto ad quem eius compositio pertineat. Ex eodem concilio, cap. 5

Presbiteri interfecti compositio episcopo ad cuius parociam pertinebat solvatur, ita videlicet ut medietatem wirigeldi¹ eius utilitatibus ecclesie cui prefuit tribuat, et alteram medietatem in eleemosinam eius iuste dispartiat, quia nullus nobis eius heres proximior videtur quam ille qui ipsum Domino sociavit.

(cap. 4) (capitul. l. IV, c. 15) BD 6.11 and cf above 10.8] (17, q. 4, c. Omnes presbyteri.)

¹ [wergeldi] *add. M*²

141

De illis qui per insidias homicidium perpetraverint. Ex concilio Nannetensi, cap. 2

Si quis voluntarie et per insidias hominem interfecerit, iugi penitentiae se submittat. Et si hoc publice actum constat, si laicus est, a communione orationum quinquennio removeatur. Post quinquennium tantum in orationum communionem recipiatur, non autem offerat, non corpus Domini contingat. In quo perdurans quatuordecim annis, tunc ad plenam communionem cum oblationibus recipiatur.

(cap. 17). BD 6.12]

142

Item de homicidio sponte commisso. Ex concilio Ancirano, cap. 21

Qui voluntarie homicidium fecerint, penitentiae quidem iugiter submittant se, perfectionem vero circa vite exitum consequantur.

(et concil. Tribur. c. 54). BD 6.13]

143

¹De eadem re. Ex concilio Parisiensi, cap. 6

Si quis homicidium sponte commiserit, et non violento resistens, sed vim faciens, innocentem et simpliciter gradientem interfecerit, usque ad finem vite sue graviter peniteat, sic tamen ut si penitentiam bene peregerit, in exitu ei communionis viaticum non denegetur.

BD 6.14]

¹ Item add. M

144

De homicidio non sponte commisso. Ex concilio Ancirano, cap. 12¹

De homicidiis non sponte commissis prior quidem definitio per septennem penitentiam perfectionem consequi precipit; secunda vero quinquennii tempus explere. (et concil. Tribur. c. 52). BD 6.15]

¹ 12 CPBS; 22 M

145

De eadem re. Ex concilio Nannetensi, cap. 2

Si quis casu, non volens, homicidium perpetraverit, quadraginta dies in pane et aqua peniteat. Quibus peractis, biennium ab oratione fidelium segregetur, nec communicet, nec offerat. Post biennium in communionem orationis suscipiatur, offerat autem, non tamen communicet. Post quinquennium ad plenam communionem recipiatur¹. Abstinencia ciborum in arbitrio sacerdotis maneat.

(cap. 18).BD 6.16]

¹ offerat autem non – recipiatur in mg. V

146

De illo qui domino suo precipiente homicidium fecerit. Ex eodem¹, cap. 25²

Si quis liber iubente domino suo servum eius occiderit, ut homicidium sponte commissum peniteat³.

BD 6.17]

¹ concil' add. S, om. CPBM

² corr. fr. 15 P

³ lugeat (vel peniteat ss) V

147¹

De illo qui servum suum interfecerit. Ex concilio Agathensi, cap. 62

Si quis servum proprium sine conscientia vel iudicio² iudicis occiderit, ut homicidium sponte commissum lugeat.

(*Et conc. Wormat., c. 38, sed in quibus sic legitur, Excommunicatione, vel poenitentia biennii reatum sanguinis emundabit.*) BD 6.18]

¹ Whole cap. in mg. V

² vel iudicio om. Fr

148

De femina que in furore suo ancillam suam verberaverit et sic perierit. Ex concilio Eliberitano, cap. 5

¹Si qua domina furore zeli accensa flagellis verberaverit ancillam suam, ita ut infra diem tertium animam cum cruciatu effundat, eo quod incertum sit voluntate, an casu occiderit; si voluntate, post septem annos; si casu, post quinquennii tempora, acta legitima penitentia, ad communionem placuit admitti. Quod si infra tempora constituta fuerit infirmata², accipiat communionem.

(*et Wormat. c. 39.*) BD 6.19

¹ S adds Si quis servum proprium repeated from c 147

² [infirmate gravata] add. M²

149

De eadem re¹. Ex decretis Silvestri pape

Si quis hominem publice penitentem interfecerit, ut homicidium sponte commissum dupliciter peniteat, et nisi in fine non communicet.
BD 6.20]

¹ De eadem re CPB; De eo qui hominem publice poenitentem occiderit M

150

De illis qui in opere necessario casu homicidium perpetraverint. Ex concilio Wormatiensi, cap. 5

Sepe contingit ut dum quis operi necessario insistens arborem incidit, aliquis subtus ipsam veniens deprimatur; et idcirco si voluntate vel negligentia incidentis arborem factum est, ut homicida penitentiae debet omnino submitti. Quod si non voto, nec incuria illius, non denique hoc cum scientia contingit, sed dum ille operi necessario fortassis incumberet, iste insperatus occurrit sub arbore, et sub ipsa oppressus, incisor arboris non tenetur pro homicida.

(*cap. 29.*) BD 6.21] Ctp 3.20.54 (Dist. 50, c. Sepe contingit.)

151*De eadem re. Ex concilio Triburiensi, cap. 17*

Si duo fratres in silva arbores succiderint, et appropinquante casura unius arboris, frater fratri dixerit, Cave, et ille fugiens in pressuram arboris inciderit, et mortuus fuerit, vivens frater innocens de sanguine germani diiudicetur.

(cap. 36). BD 6.22] Ctp 3.20.55 (Dist. 50, c. Si duo.)

152*De illis qui in publico bello homicidium committunt. Ex concilio Magontiensi, cap. 2*

Oportet autem diligentius eos admonere qui homicidia in bello perpetrata de nihilo ducunt, excusantes se non ideo necesse habere de singulis facere penitentiam, eo quod iussu principum peractum sit, et Dei iudicio ita finitum. Scimus enim quod Dei iudicium semper iustum est, et nulla reprehensione dignum. Sed tamen oportet eos considerare, qui hanc necem nefariam cupiunt, utrum se coram oculis Dei quasi innoxios excusare possint, qui propter avaritiam, que omnium malorum radix est, et idolorum servituti comparatur, atque propter favorem dominorum suorum temporalium eternum Dominum contempserunt, et mandata illius spernentes non casu, sed per industriam homicidium fecerunt. Nam de his legimus qui homines non sponte interfecerunt, Dominum per legislatorem urbes refugii deputasse, ad quas confugientes salvarentur ab ultore sanguinis proximi sui, et non morerentur. Unde in Deuteronomio scriptum est, Hec erit lex homicide cui vita servanda est. Qui percusserit proximum nesciens, et heri et nudius tertius nullum contra eum habuisse odium comprobatur, sed abiisse simpliciter cum eo in silvam ad ligna cedenda, et in succisione lignorum securis fugerit de manu, aut ferrum lapsum de manubrio amicum eius percusserit et occiderit, hic ad unam urbium supradictarum confugiat, et vivat, ne proximus eius cuius sanguis effusus est, stimulo doloris percutiat animam eius. De eo vero qui per industriam aliquem occiderit, in Exodo scriptum est, Si quis de industria et per insidias occiderit proximum, ab altari meo evelles eum ut moriatur. Et in Deuteronomio, Si quis odio habens proximum suum, insidiatus fuerit vite eius, et surgens percusserit eum, et mortuus fuerit, et fugerit ad unam de supradictis urbibus, mittent seniores civitatis illius, et rapient eum de loco refugii, et tradent eum in manus proximi eius cuius sanguis effusus est, et moriatur, nec misereberis eius. Si ergo illum quem dignum morte esse iudicavit Dominus, reum non esse quis dicit, quomodo contrarius legis Dei non extitit, qui hoc quod Dominus precipit casum esse contendit? Sed inter hec sciendum est quod magna distantia est inter legitimum principem, et seditiosum tirannum, inter eum qui subvertere nititur Christiane pacis tranquillitatem, et illum qui armis contra iniquitatem certat defendere equitatem.

BD 6.23]

153*De illis qui de homicidio sunt infamati, si negaverint. Ex concilio Turonensi, cap. 2*

Ubi manifestari potest quemlibet hominem perpetrasse homicidium, secundum canonicam auctoritatem condignum penitentiae iudicium illi ingeratur. Si autem manifestis indiciis non potest probari eum homicidam esse, nec ipse vult confiteri, omnipotentis Dei iudicio, cui omnia occulta manifesta sunt, reservetur, ei tamen indicetur publice a

presbitero quod communione ecclesiastica indignus sit, et ea carere debeat, donec perpetratum crimen confiteatur, et per confessionem et penitentiam condignam ab hoc crimine se absolvere certet.

BD 6.24]

154

De insano si homicidium perpetraverit. Ex eodem, cap. 7

Si quis insaniens aliquem occiderit, si ad sanam mentem pervenerit, levior ei penitentia imponenda est, quam ei qui sana mente tale quid commiserit. Cui quamvis penitentia sit imponenda, quia ipsa infirmitas causa peccati fuisse creditur, tantum tamen levior quam ei qui sanus aliquem occiderit, quantum inter sanum et insanum, et irrationabile et rationabile constat esse discriminis.

(conc. Vorm. c. 28). BD 6.25]

155

De illis qui veneficio homicidia committunt. Ex concilio Eliberitano, cap. 5¹

Si quis vero veneficio interfecerit alterum, eo quod sine idololatria perficere scelus non potuit, nisi in fine impertiendam non esse illi communionem.

BD 6.26]

¹ 5 CPS; ? B; 6 M

155A (H, replacing c. 155)

Augustinus in libro de summo bono

Secundum catholicam fidem sanamque – quod nocuit

Below, 14. 9

156

De illo per cuius delationem aliquis interfectus fuerit. Ex eodem concilio, cap. 1¹

Delator si quis extiterit fidelis, et per delationem eius aliquis fidelium fuerit proscriptus vel interfectus, placuit eum non nisi in fine accipere communionem. Si levior causa fuerit, infra quinquennium accipere communionem poterit. Si catecumenus fuerit, post quinquennii tempora admittatur ad baptismum.

BD 6.27] (5, q. 6, c. Delator.)

¹ 1 CPS; ? B; 73 M

157

Quod tria genera sunt¹ homicidarum. Ex epistola Clementis pape, cap. 16

Homicidarum vero tria genera esse dicebat, et penam eorum parilem fore dicebat. Sicut enim homicidas interfectores fratrum, ita et detractores eorum eosque odientes homicidas esse manifestabat. Quia et qui occidit, et qui fratrem suum odit, et qui detrahit ei, pariter homicida esse monstratur. Omnes enim a carnalibus desideriis que militant

¹ gen. sunt CP; ? B; sint genera M

adversus animam abstinere, et bonam eorum conversationem ac innocentem omnibus monstrare rogabat². Ex corde enim cunctos attentius invicem diligere insinuabat, seniores venerari, et iuniores diligere, episcopos, suos sacerdotes ac cunctos reliquos ecclesie ministros, atque omnem plebem sibi commissam verbis et mandatis divinis instruere et amare, hosque omnes eorum episcopos tota animi virtute diligere³, ut oculos suos, qui oculi sunt illorum, preceptis in omnibus obedire, etiam si ipsi aliter (quod absit) agant quam deceat, memores scilicet illius Dominici precepti. Que dicunt facite; que autem faciunt, facere nolite.

(*epist. 4 ad Eccl. Hieros.*). BD 6.28]

² (post plura) *add. Fr*

³ [dirigere orig.] *add. Fr*

158

Quod homicide ab ecclesiastica communione sint submovendi. Ex concilio Agathensi, cap. 10¹

Itaque censuimus homicidas a communione ecclesiastica submovendos, nisi penitentie satisfactione admissa crimina diluerint

BD 6.29] (24, q. 3, c. *Itaque.*)

¹ 10 CPBSH; 37 M

159

De eadem re¹. Ex concilio Turonensi, cap. 7

Homicidiis penitus non communicandum, donec per confessionem penitentie ipsorum crimina diluantur.

(*Turon. I*). BD 6.30]

¹ eadem re CPBS; eodem M

160

De illis quorum consilio homicidia fiunt. Ex dictis ¹Augustini

Periculose se decipiunt, qui existimant eos tantum homicidas esse, qui manibus hominem occidunt, et non potius eos per quorum consilium et fraudem et exhortationem homines extinguuntur. Nam Iudei Dominum nequaquam propriis manibus interfecerunt, sicut scriptum est, Nobis non licet interficere quemquam, sed tamen illis Domini mors imputatur, quia ipsi eum lingua crucifixerunt, dicentes, Crucifige eum. Unde unus Evangelista dicit Dominum crucifixum hora tertia, alius sexta, quia Iudei crucifixerunt eum hora tertia² lingua, milites hora sexta manibus. Qui ergo hominem tradit, eum ille interficit, Domino dicente, Maius peccatum habet qui me tradidit tibi. Unde Psalmista,

¹ sancti *add. M*

² alius sexta quia – tertia *in mg. P*

Filii hominum dentes eorum arma et sagitte, lingue eorum gladius acutus. Subiiciant ergo se penitentie, quorum consilio sanguis funditur, si veniam promereri voluerint.

(Decerpta hec videntur ex enarra. Psal. LVI ad versic. Dormivi conturbatus, et proximos.) BD 6.31]

161

De illis qui pro vindicta parentum homicidia committunt. Ex penitentiali Theodori

Qui pro vindicta fratris aut aliorum parentum occiderit hominem, ita peniteat ut homicidia sponte commissa, cum ipsa Veritas dicat, Mihi vindicta, et ego retribuam.

BD 6.32]

162

De illo qui propter cupiditatem Iudeum interfecerit. Ex concilio Magontiensi, cap. 6

Qui odii meditatione, vel propter cupiditatem Iudeum vel paganum occiderit, quia imaginem Dei et spem future conversionis extinxerat, quadraginta dies in pane et aqua peniteat.

(Cap. 27 conc. Vorm. fere his verbis legitur) BD 6.33] (Dist. 50, c. Qui vero.)

163

De parricidis et fratricidis. Ex concilio Triburiensi, cap. 5

Statuimus ut parricide et fratricide¹ per unius anni circulum ante fores ecclesie orantes Domini clementiam, perseverent. Completo anni circulo introducantur in ecclesiam, tamen inter audientes usque dum unius anni spatium finiatur, stent. His ita peractis. si penitentie fructus in eis conspicitur, corporis et sanguinis Domini participes fiant, ut non obdurentur desperatione. Carnem non manducant omnibus diebus vite illorum; ieiunent autem usque ad nonam quotidie, exceptis festis diebus atque Dominicis, abstineant autem se a vino, medone atque mellita cervisia, tres dies per hebdomadam; arma portare non audeant, nisi contra paganos. Et ubicumque ire maluerint, nullo vehiculo deducantur, sed pedibus propriis pergant. Ab uxoribus, si habuerint, non separentur. Tempus autem huius penitentie in episcoporum ponimus arbitrio, ut secundum conversationem illorum, aut extendere vel minuere valeant.

(Conc. Vor. c. 30, id habetur) BD 6.34]

¹ parr. et fratr. CRPBSM; fratr. et patr. H

164

De eadem re. Ex concilio Magontiensi, cap. 11

Parricidium autem quam sit detestabile crimen, in iudicio facto inter Cain et Abel fratrem suum Dominus ipse ostendit, cum ad Cain parricidam ait, Maledictus eris super terram, que aperuit os suum, et suscepit sanguinem fratris tui de manu tua. Cum operatus fueris terram, non dabit tibi fructus suos; et vagus et profugus eris super terram. In quo etiam posuit signum ut tremens et gemens et profugus viveret semper, nec auderet uspiam sedes habere quietis. Sed quia modernis temporibus parricide profugi discurrunt per

diversa loca, et variis vitiis atque gule illecebris deserviunt, melius nobis videtur ut in uno loco manentes penitentia districta semetipsos castigant, si forte a Domini pietate indulgentiam facinoris sui percipere mereantur. Non enim eis licebit ultra militie cingulum sumere, et nuptiis atque coniugii copula uti¹, quia sacri canones hoc eis non consentiunt.

(sub Leone IV., c. 20). BD 6.35]

¹ [coniugiis copulari, orig.] add. Fr

165

De illis qui infantes suos non sponte interficiunt. Ex concilio Triburiensi, cap. 21¹

Si quis filium suum non sponte occiderit, iuxta homicidia non sponte commissa peniteat.

(cap. 53). BD 6.36]

¹ cap. 21 CPSH; om. M; ? B

166

De illo qui uxorem legitimam sine iudicio interfecerit¹. Ex decretis Pii pape, cap. 26

Quicumque propriam uxorem absque lege, vel sine causa et certa probatione interfecerit, aliamque duxerit uxorem, armis depositis, publicam agat penitentiam. Et si contumax fuerit, et episcopo suo inobediens extiterit, anathematizetur quousque consentiat. Eadem lex erit illi qui seniore suum interfecerit.

BD 6.37] (33, q. 2, c. Quicumque.)

¹ De illo - interf. CPHM; om. S

167

De eadem re. Ex concilio Magontiensi, cap. 1

Si maritus uxorem, aut uxor maritum interfecerit, equum iudicium sit super eos, dicente Domino, Non consideres personam pauperis, nec honores vultum potentis. Et post pauca ita inquit, Parvum audietis ut magnum, nec accipietis cuiusquam personam, quia Dei iudicium est. Idcirco uterque eorum in huiusmodi criminis actione, si negaverit, pari iudicio examinetur. Si negaverit et non potest vinci manifesti indiciis; si liber est, iuret cum duodecim; si servus, ferventi ferro se purget. Sin autem moriens, maritum uno vel duobus audientibus de morte eius inculpaverit, non ideo erit victus, sed si liber est, cum septuaginta duobus iuret; si servus, super duodecim vomeres ferventes se purget. Eadem lex erit marito uxorem accusanti.

BD 6.38]

168

De eadem re. Ex concilio Eliberitano, cap. 85

Si mulier causa fornicationis maritum suum interfecerit¹, aut quacumque arte perimere facit, quia dominum et seniore suum occidit, seculum relinquat, et in monasterio peniteat.

(in fragmentis). BD 6.39]

¹ [veneno. orig.] add. Fr

169

De uxore in mariti mortem consentiente. Ex concilio apud Vermerias, cap. 3

¹Si qua mulier mortem viri sui cum aliis conciliata est, et ipse vir aliquem illorum se defendendo occiderit, et si hoc probare potest ille vir eam ream esse consilii, potest (ut nobis videtur) ipsam uxorem dimittere. Ipsa autem insidiatrix penitentiae subiecta, absque spe coniugii maneat.

(Legitur ad calcem conc. Eli.).BD 6.41 (13, q. 1, c. Si qua mulier.)

¹ rubric and insc. in main hand at end of fo. 233va, and text from Ipsa autem at head of fo. 233vb; Si qua mul. - dimittere in smaller hand at head of fo. 233vb C

170

De hoc¹, si plures unum impugnauerint. Ex eodem concilio, cap. 98

Si quatuor aut quinque homines, seu etiam plures contra unum hominem rixati fuerint, et ab his vulneratus mortuus fuerit, quicumque eorum plagam ei imposuit, secundum statuta canonum, ut homicida iudicetur; reliqui autem qui eum impugnabant volentes eum interficere, similiter peniteant. Qui vero nec eum impugnabant, nec vulnerabant, nec concilio nec auxilio cooperatores fuerunt, sed tantum affuerunt, extra noxam sint.

BD 6.42] Ctp 3.20.56 (23, q. 8, c. Si quatuor.)

¹ De hoc CPBHM; om. S

171

De vindicta non prohibenda. Ex dictis apostoli, Hieronimi, Augustini, Gregorii

De vindicta non prohibenda in Novo Testamento Hieronimus¹ de personis dignis ad vindictam, ait, Qui percutit malos in eo quod mali sunt, et habet causam interfectionis ut percutiat pessimos, minister Dei est. Item. Lex² et ministri eius coerceant inimicos et constringant.» apostolus inquit, Regi quasi precellenti, et ducibus tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum. Item Hieronimus³. Homicidas et sacrilegos et venenarios punire non est effusio sanguinis, sed legum ministerium. Augustinus ait, Que ista vanitas, parcere uni, et omnes in discrimen adducere? Polluuntur

¹ (in Ezech. lib. III, ad c. IX) add. M²

² Lex CRPBSM; Rex L

³ (Hier. in XXII cap. Hiere. statim post principium) add. M²

enim omnes uno peccante, unde et in lege iubetur, Maleficos non patiaris vivere. Unde propheta, Mortificabant animas que non vivunt. Unde Gregorius, Non morientem quippe mortificat, qui iustum damnat; et non victurum vivificare nititur, qui reum a supplicio solvere conatur. Elias namque multos affecit morte propria manu nece et igne divinitus inspirato. In Novo etiam Testamento Petrus Ananiam et Sapphiram terrifice multavit.
BD 6.43]

171A (S)

De illis qui post baptismum capitalem protulerunt sententiam. Ex decr' Innocentii pape, cap. xxiii

Quesitum est etiam super his qui post baptismum administraverunt et aut tormenta sola exercuerunt aut etiam protulerunt capitalem sententiam. De his nil legimus a maioribus definitum, meminerant enim a Deo potestates has fuisse concessas et propter vindictam noxiorum gladium fuisse permissum, et Dei ministrum esse datum in huiusmodi vindicem. Quomodo igitur reprehenderent factum quod ab auctore Deo viderent esse concessum? De his ergo ita ut hactenus servatum est sic habeamus, ne aut disciplinam evertere aut contra auctoritatem Domini venire videatur. Ipsis autem in ratione reddenda gesta sua omnia servabuntur.

BD 6.44]

172

De illis qui in confractione idolorum occisi fuerint. Ex concilio Eliberitano, cap. 70¹

Si quis idola fregerit, et ibidem occisus fuerit, quia in Evangeliiis scriptum non est, neque invenitur sub apostolis unquam factum, placuit in numerum eum non recipi martirum.

BD 6.45]

¹ 70 CPSH; 60 M; ? B

173

De eo qui matrem suam occiderit, qualiter penitere debeat. Ex epistola Nicolai pape ad Radulphum sancte Argentee Retensis ecclesie episcopum

Nicolaus episcopus, servus servorum Dei, reverendissimo et sanctissimo Radulpho episcopo sancte Argentee Retensis ecclesie. Dum de universis mundi partibus credentium agmina Principis apostolorum liminibus properant, quidam vir nomine Thiothart, venit, vestre beatitudinis epistolam gerens, quam nostro contulit presulatu, cuius paginam perlegentes matricidam illum esse cognovimus. Quod facto multis fletibus lacrimisque profusis valde doluimus. Idcirco precipimus, et patrum aliorum censuris statuimus, ut sub penitentiae iugo permaneat, ita ut unum per annum ecclesiam non ingrediatur, sed ante fores basilice orans ac deprecans Dominum perseveret, qualiter tanto eripiatur piaculo. Completo vero anni circulo, introeundi in ecclesiam habeat licentiam, tamen inter audientes stet et nondum communicet. Completis autem trium annorum circulis, sacre communionis illi gratia concedatur, oblationes vero non offerat, nisi

postquam aliorum septem annorum curricula expleantur. In his autem omnibus annis atque temporibus carnem non manducet, nec vinum bibere presumat, exceptis festis diebus atque Dominicis, et a Pascha usque ad Pentecosten, et quocumque ire voluerit, nullo vehiculo deducatur, sed pedibus proficiscatur, arma non sumat nisi contra paganos. Ieiunet autem tres dies per hebdomadam usque ad vesperum, a propria quidem ac legitima sua coniuge non separetur, ne in fornicationis voraginem corruat, quod ne fiat optamus. Si autem ante trium annorum cursum finis vite illius appropinquaverit, corporis et sanguinis Domini nostri Iesu Christi particeps fiat. Sin autem, ut supra statuimus, efficiatur; tamen si illius conversationem et lacrimarum fontem in omnibus videritis floridis actionibus, et optimis operibus pullulare, humanius circa eum vestra sollicitudo pervigil appareat, mitisque omnibus demonstretur. Optamus vos in Christo bene valere.¹
BD 6.46] [C 33 q 2 c 15]

¹ Optamus vos in Christo bene val. *om.* H

174

Si quis clericus¹ homicidium fecerit ab ordine cessare debet². Ex concilio Triburiensi cui interfuit Arnulfus rex, cap. 11

Si quis clericus quamvis nimium coactus, homicidium fecerit, sive sit presbiter, sive diaconus, deponatur. Legimus in canonibus apostolorum quod episcopus, presbiter, et diaconus qui in fornicatione aut periurio, aut furto captus est, deponatur, quanto magis is qui hoc immane scelus fecerit ab ordine cessare debet? Qui enim Christum sequi desiderat, debet sicut ille ambulavit, et ipse ambulare. Qui cum malediceretur, non maledicebat, cum percuteretur non repercutiebat, cum pro nobis pateretur non comminabatur. Et ipse in Evangelio suo precepit, Si quis te percusserit in unam maxillam, prebe illi et alteram. Non enim debemus occidere, cum Dominus dicat, Audistis quid dictum est antiquis; Non occides, Qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autem dico, quia omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Nec malum pro malo reddere, sed sicut apostolus Romanis scribens ait, Noli vinci a malo, sed vince in bono malum. Si quis clericorum presens erit ubi homicidium factum fuerit, et neque consensu, neque consultu, neque in aliquo homicidii reatu pollutus esse convincitur, nihil ei obsit quin consecratus in gradu permaneat, non consecratus, si alias dignus sit, promotus accedat.

BD 6.47

¹ Si quis cl.CPBSH; Ut cl. qui M

² debet CPBSH; cogatur M

175

De eo si quis in hoste contra paganos dimicans interfecit captivos Christianos. Ex eodem concilio cui interfuit Arnulfus rex, cap. 34

Sepe fit victoria Christianorum, victa est pars¹ paganorum. Quare si una cum interfectis paganis perempti fuerint Christiani captivi a barbaris, quia impetu belli

¹ pars CPBM; *om.* S

nequeunt distingui. Idcirco iustum esse decernentes statuimus cum interfectoribus misericordius agendum, ita ut, 40 diebus penitentie indulgentius transactis, penes episcopum sit auctoritas et potestas, ut perpendat culpam et agat indulgentiam.

BD 6.48]

176

De eo qui Christianum mancipium seduxerit, et sic vendiderit. Ex concilio apud Confluentiam, cui interfuerunt Henricus et Carolus reges, cap. 7¹

Item interrogatum est, quid de eo faciendum sit qui Christianum hominem seduxerit, et sic vendiderit. Responsumque est ab omnibus, homicidii reatum ipsum hominem sibi contrahere.

BD 6.49]

¹ cap. 7 CPBHM; *om.* S

177*

¹Alexander secundus Guillelmo Petragoricensi, Duranno Toletensi² episcopis, et Hugoni abbati

Presentium portitor litterarum ad nos perveniens lacrimabiliter confessus est se fratricidii crimen incurrisset. Qui licet tanti facinoris efficiens causa fuerit, tamen minime voluntate sua peractum intimavit. Cum enim fratrem suum inimicantem sibi paratis insidiis cepisset, et ipsum ut secum iret percussione capuli ensis coegisset, consobrinus quidam suus secum perveniens sine consilio et premeditatione sine voluntate etiam ipsius, ut astruit, eum interfecit. Cui licet condignam religio vestra iniunxerit et laudabilem penitentiam, tamen circa eum misericordie viscera exhibentes, precipimus ut cum domum redierit, medietatem totius patrimonii sui pro fratris animeque sue remedio pauperibus tribuat, alterius quoque hereditatis sue portionem nihilominus pro eadem causa distribuens, usum fructumque necessitati sue reservet. Et sic omnibus ordinatis suis liber in monasterium ingrediatur, et ibi per unum annum huiusmodi penitentia maceretur, scilicet ut a Pentecoste usque ad sancti Michaelis festivitatem bis in unaquaque hebdomada in pane et aqua; dehinc autem usque ad quadragesimam tribus diebus ieiunet similiter in pane et aqua, et ut a corpore et sanguine Domini usque ad tres annos expletos abstineat, nisi periculum mortis immineat. Quadragesimam totam preter dies Dominicos ieiunet, arma nullo modo in vita sua induat, coniugio usque ad peractam septem annorum penitentiam non utatur. Sexta feria, donec vixerit, ieiunet. Hec omnia ita illi iniunximus, ut si infirmitatem eius minime ferre posse providentia vestra presenserit, licentiam habeat miserendi prout placuerit.

CB Alex. II 1]

¹ De poenitentia eius qui fratricidium fecerit *add. as rubric* M

² Toletensi CPBSHM, [Tholosano] *add. Fr;* Tolotensi A

178**¹Alexander Wiltinensis ecclesie clericis*

Diligentia vestra noscat huic Theuderico² pro parricidio, morte videlicet filii sui non sponte commisso, auctoritate beatissimorum apostolorum et canonum penitentiam nos septennio imposuisse, in eodem peracte penitentie tempus connumerantes, ita ut amodo usque ad sancti Martini festum duobus diebus in hebdomada ieiunet, quarta feria videlicet et sexta in pane et aqua; a sancti Martini festivitate usque ad Domini Nativitatem, continuum agat ieiunium in pane et aqua, exceptis Dominicis et quinta feria, in quibus quadragesimali cibo vescatur; ab octavis Epiphanie usque ad quadragesimam duobus in hebdomada ieiunet diebus, quarta et sexta feria in pane et aqua, exceptis festis principalibus, in quibus eleemosina se redimat. In quadragesimali vero tempore continuum est agendum ieiunium in pane et aqua, exceptis Dominicis diebus. In quinta feria tantum vinum ei bibere, et quadragesimali uti cibo concedimus. Post annum vero completum in toto anno duobus diebus in unaquaque hebdomada in pane et aqua ieiunet. In quadragesima tamen continuum agat ieiunium in pane et aqua, et in unoquoque anno usque ad expletum penitentie tempus huiusmodi ieiunium agendum est, et a carne se absteineat, per unum annum ecclesiam ei denegamus. Post ingressum ecclesie tribus annis a communione separamus, nisi mortis fuerit timore preventus. Si quis autem episcopus vel religiosus presbiter causa pietatis aliquid sibi remedii relaxare voluerit, hoc ei ex apostolica auctoritate concedimus.

CB Alex II 11]

¹ Item de patricidis et fratricidis *add. as rubric* M

² Theuderico CRSH; Tedorico P; Theodorico V; Teuderico B; Teuderigo A; Theoderico M

179**Gregorius secundus¹*

De his vero dicimus qui patrem, matrem, fratrem, aut sororem occiderint ut toto vite sue tempore corpus non suscipiant Dominicum, nisi sui temporis exitu pro viatico. Abstineant enim se et a carnis comestione et potu vini donec advixerint. Ieiunent secundam et quartam et sextam feriam, ut sic possint deflendo diluere commissum scelus.

CB Bon. 15; Ctp 1.57.4] Ctp 3.20.57

¹ Gregorius II CPBSHA; De eodem. Gregorius III. Bonifacio M

180a**¹Nicolaus Carolo episcopo et eius suffraganeis*

De parricidis et fratricidis precipimus ut per unius anni circulum ante fores basilice orantes Domini clementiam, perseverent; completo vero anni circulo introducantur in ecclesiam, tamen inter audientes usque dum unius anni spatium finiatur, stent, cum ad missarum solemnia vel alia sacra audire officia venerint. His itaque peractis si penitentie fructus in eis conspiciatis, corporis et sanguinis Domini nostri Iesu Christi participes fiant, ne desperationis indurentur caligine. Carnem non manducent omnibus

¹ Item de eodem, et de cognatorum suorum interfectoribus *add. as rubric* M

diebus vite eorum. Ieiunent autem usque ad nonam diei horam quotidie, exceptis festis diebus atque Dominicis, vinum atque pulmentum sumere non presumant, nisi tres dies per hebdomadam, arma gerere non audeant vel sumere nisi contra paganos, et ubicumque ire voluerint nullo vehiculo deducantur, sed pedestri more proficisci studeant. Tempus huius penitentie in vestre beatitudinis arbitrio ponimus, ut secundum conversationem illorum aut extendere, aut minuere valeatis, ab uxoribus, si habuerint, non separentur. Si autem non habuerint, et se continere non valuerint, legitimas in coniugio accipiant feminas, ne fornicationis voraginem incidere videantur. Si autem antequam duorum predictorum finiantur curricula annorum, finis vite illorum pervenerit, viaticum illis non negetur.

180b*

Nicolaus papa ad consulta Bulgarorum, cap. 24²

Quid parricida, id est qui patrem aut matrem occiderit, vel etiam qui fratrem aut sororem interficit, pati debeat, leges indicant. Porro si ad ecclesiam confugerint, id quod episcopus loci vel sacerdos qui ab illo constitutus est, previderit, agendum decernimus. Item³. De his qui proximum, id est consanguineum suum, ut est frater, consobrinus, aut nepos, trucidaverit, venerande leges proprium robur obtineant. Sed si ad ecclesiam convolaverint, mortis quidem legibus eruantur, penitentie vero quam antistes loci vel presbiter consideraverit, absque dubio submittantur.

² 24 CPBM; 23 S

³ (cap. 26) *add. Fr*

180A* (CRSA)

Gregorius tertius Bon'

De his vero dicimus qui patrem, matrem, fratrem occiderint, ut toto vite sue tempore corpus dominicum non accipiant¹ nisi sui tempore² exitus pro viatico. Abstineant³ enim se et a carnis comestione et potatione⁴ vini donec advixerint. Ieiunent⁵ secundam, quartam et sextam ferias⁶ ut sic deflentes possint⁷ diluere commissum scelus. *cf 10.179*

¹ dom. non accip. CRS; non sus. dom. A

² -ore CRS; -oris A

³ -eant CRS; -eat A

⁴ pot. CRS; pota A

⁵ advixerint. Ieiunent CRS; vixerit. Ieiunet A

⁶ feriam CR

⁷ defl. poss. CS; possint deflentes R; possit deflens A

180B* (CRSA)

Nicholaus papa Radulfo Argentee Retensis episcopo

Precipimus et patrum almorum censuris statuimus ut sub penitentie iugo permaneat matricida, ita ut unum per annum ecclesiam non ingrediatur, sed ante fores basilice orans ac deprecans Deum perseveret qualiter tanto eripiatur piaculo. Completo

vero anni circulo, introeundi in ecclesiam licentiam habeat, tamen inter audientes stet et nondum communicet. Completis autem trium annorum circulis, sacre communionis illi gratia concedatur. Oblationes vero non offerat, nisi postquam aliorum septem annorum curricula expleantur. In his autem omnibus annis atque temporibus carnem non manducet, nec vinum presumat bibere exceptis festis diebus atque dominicis et a Pascha usque Pentecosten¹, et quocumque ire voluerit nullo vehiculo deducatur sed pedibus proficiscatur. Arma non sumat nisi contra paganos. Ieiunet autem tres dies per ebdomadam usque ad vesperum, a propria quidem ac legitima sua uxore² non separetur ne fornicationis voragine corruat, que non fiat optamus. Si³ ante trium annorum cursum finis vite illius appropinquaverit, corporis et⁴ sanguinis domini nostri Ihesu Christi⁵ particeps fiat, sin autem ut supra statuimus efficiatur. Tamen si illius conversationem et lacrimarum fontem in omnibus videris floribus⁶ actionibus et optimis operibus pullulare, humanius⁷ circa eum vestra sollicitudo appareat pervigil⁸ mitisque omnibus demonstretur.
cf 10. 173 above]

¹ -en CRS; -es A

² uxore CRS; coniuge A

³ autem *add.* A, *om.* CRS

⁴ et CRA; ac S

⁵ Christi CRA, *om.* S

⁶ vid. flor. CRS; vid. floridis R²; videritis floridis A

⁷ -nius CS; -nis A

⁸ app. perv. CS; perv. app. A

181*

Anciranum concilium¹, cap. 21²

De mulieribus que fornicantur et partus suos necant, vel que agunt secum ut utero conceptos excutiant, antiqua quidem definitio usque ad exitum vite eas ab ecclesia removet; humanius autem nunc diffinimus, ut eis decem annorum tempus secundum prefixos gradus penitentie largiantur³.
(cf 8.314; Ctp 2.2.10 is var.)

¹ Anciranum concilium PBSA; Achir. conc. C; De mulieribus quae partus suos necant. Ex Ancirano concilio M

² 21 CPSA; 30 M; ? B

³ -antur CPSAM; -amur *Fr*

182* (CRSAM)

¹*Hilerdense² concilium, cap. 2*

Qui male conceptos ex adulterio fetus vel editos necare studuerint vel in matrum ventribus potionibus aliquibus colliserint, in utroque sexu adulteris post septem annorum curricula communitio tribuatur, ita tamen ut omni tempore vite sue humilitati et fletibus insistant. Si vero clerici fuerint, officium eis ministrandi recuperare non liceat.
Ctp 2.34.2a, cf above 9.102b] Ctp 3.20.58

¹ De eadem re. *add. as rubric* M

² Hilerdense CRSH; Ilerdense A; Ex Ilerdensi M

183* (CRSAM)

¹*Canones Martini episcopi*² *ad laicos, cap. 9*

Si qua mulier fornicata fuerit, et infantem habuerit, et illum occiderit, et que studuerit abortum facere, et quod conceptum est necare, aut certe ut non concipiat elaboraverit, sive ex adulterio, sive ex legitimo coniugio, has tales mulieres in morte recipere communionem priores canones decreverunt. Nos iterum³ pro misericordia sive tales mulieres, sive conscias scelerum ipsarum, decem annis agere penitentiam iudicamus.

(*ex lib. synod. Greca. Mart. Bracaren episc. c. in universum 78*). Ctp 2.47.77]

¹ Item de eodem. *add. as rubric M*

² ep. CRAM; *om. S*

³ iterum CRS; tamen AM

184*

¹*Nicolaus Domno episcopo et Carolo regi*

Quidam vestre dioceseos vir, Hugo nomine, venit, qui lacrimoso affatu nostro pontificio retulit qualiter fratricidium antiquo hoste cogente fecerat, et qualiter sub penitentiae iugo pro tanto facinore a vestra fuerat constitutus beatitudine. Nos autem tante adversitatis piaculum, et fraterni sanguinis audientes effusionem, non paucas fundentes lacrimas contristati sumus. Tamen quia, ut aiebat, tante macule culpam lacrimarum fonte abluere fraterna iubente gratia malit, sancimus ut proprias possessiones que ab eo pro hoc facto ablate sunt, incunctanter recipiat, ne paupertatis inopia constrictus ad peiora deducatur. Nam et propria legitimaque uxor illius a qua separatus est, vestra sanctitas illi ut statim reddatur satagat, ne in fornicationis voraginem, quod noluimus, incidere videatur. In reliquis vero secundum penitentiae modum quam illi instruxistis peragere, maneat.

¹ De quodam qui fratrem suum occiderat *add. as rubric M*

185*

¹*Nicolaus Salomoni Constantiensi episcopo*

Constat parricidas, fratricidas, et incestuosos, de quibus consulis utrum possint coniugio copulari, penitentiam agere, et ideo non posse carnali copule iungi. Quos oportet in castitate omnibus diebus vite sue permanere mentis et corporis, servata duntaxat propter misericordiam etiam circa hos beati pape Leonis vigesima quarta decretalium regula.

¹ De poenitentia parricidarum et incestuosorum *add. as rubric M*

185A* (SA)

Augustinus de patientia

Si parricida eo sceleratius est quam quilibet homicida, quia non tantum hominem verum etiam propinquum necat, inque ipsis parricidis quanto propinquiorem quisque perimit¹, tanto immanior, sine dubio peior est qui se occidit, quia nemo est homini² se ipso propinquior.

¹ perimit S; peremerit A

² -ni S; -nis A

186*

¹*Stephanus tertius Lamberto episcopo Cenomannico*

Lecta epistola a sanctitate tua nobis directa, que hanc feminam, nomine Hildegardam, filios suos interfecisse, et septennem penitentiam egisse fatebatur, valde doluimus. Unde quia mandasti ut viscera pietatis ei preberemus, volumus et misericorditer mandamus, ut sacris festivitatibus, id est reverende Nativitatis, et sancti Pasche, atque Pentecostes et Natalis apostolorum sacrum corpus et sanguinem Domini nostri Iesu Christi sumere debeat, et diebus vite sue in monasterio retrusa monachicam vitam regulariter ducat.

CB Steph. V 26]

¹ De quadam quae filios suos necaverat *add. as rubric* M

187*

¹*Honorius Anatholio magistro militum*

Lator presentium prece nobis flebili supplicavit, asserens a quodam milite castris Salernitani germanum suum fuisse peremptum, insuper et rebus propriis post eius interitum spoliatum, propter ea quam impium quamque contra legum statuta sit noxium ipsis rerum documentis in propatulo omnibus tenetur expertum, ut sanguis innocenter effusus a committente nullatenus ulciscatur. Qui hec vindicare possunt, et pro conniventia ulcisci negligunt, sint profecto scituri quia si defensare insontem sanguinem neglexerint, in futuro tremendoque examine de eis uti huius facinoris participibus tale commissum scelus exigetur. Propterea gloria vestra ad vindicandum ulciscendumque funesto homicidii crimine irretitum, ab agmine militari disiungat, et iudici provincie tradendum ac puniendum iustitie impulsu festinet. Res vero ab eo vi latrociniali ablatas supradicto precatori si germanus eius extiterit, indubitanter restituat, quatenus nobis imminente disciplina is qui scelus commisit semper exspectet, et incunctanter excipiat, et militaris integritas unius ob noxam homicidali contagio nequaquam subiaceat.

CB Varia II 3]

¹ Quod iudex qui peccata vindicare potest et non facit, reus sit peccati. *add. as rubric* M

188**¹Bracarense concilium, cap. 32²*

Qui per ferrum, aut per venenum, aut precipitium, aut suspendium, vel quolibet modo violentie sibi ipsis inferunt mortem, nulla pro eis in oblatione commemoratio fiat, neque cum psalmis eorum cadavera ad sepulturam deducantur. Multi enim sibi hoc per ignorantiam usurpant. Similiter et de his fieri placuit qui pro suis sceleribus puniuntur. *cf below 15.40, BD 19.130] (23, q. 5, cap. Placuit ut si qui.)*

¹ De his qui sibi mortem inferunt. *add. as rubric* M

² Br. – 32(102 H) CRPBSHA; Ex primo concilio Bracarense, cap. 34 M